

בז (ב) והקטנו לך אנבים גדולות. הם י"ב פסולות מחור הירדן, והנה זה כלל ואח"כ פרע
לאמר והיה צדכרם את הירדן תקימו את האנבים האלה, הי"ב שזכרתי,
תקימו אותם צד עינל. ועתה אותם. אשר שחצנה שם מוצת ולא וכחצת על האנבים הנזכרים
את כל דברי התורה הזאת צדק היסד, שאם לא נפרע כן שחציה הפרעה כלל ופרע, נכרז
פרסיות אני רואה כאן, כי מה יאמר וכחצת על האנבים את כל דברי התורה הזאת צדק היסד
והלא כבר אמר תחלה וכחצת עליהן את כל דברי התורה הזאת צדכר, ועוד איך יאמר תחלה
וכחצת עליהן את כל דברי התורה ואח"כ ובנית שם מוצת, והלא המוצת צנה תחלה ואח"כ כתבו
התורה כולה וע"כ לומר כי הפרעה כלל ופרע, וכן מפורש שם צמכת קוטה, שאמר שצנו קטלו
את המוצת ונטלו את האנבים וצאו ולנו צמקומן צגלגל (רצ"ט), ורש"י שכתב והקיימות לך אנבים
צירדן, הוא תמוה, כי על אלה האנבים שזקוקות צחור הירדן תחת מוצת רגלי הכהנים לא נכתבו
דברי התורה, וגם מ"ש רש"י ג' מיני אנבים היו צירדן צגלגל וצדק עינל אינו לפי סוגיות הגמרא
(דקוטה ל"ה), וכבר עמד עליו הראש צדק. (ח) וכחצת את כל, להרמז"ן היו האנבים גדולות
מאל, אם שבי ממשעס נסים לכתוב עליהן מצדאשית עד לעיני כל ישראל, ולרצ"צ צסם הגמון
כתבו עליהן מנין כל המלות והאזכרות כעין שכתבן צהלכות גדולות, ואחרים יאמרו שהוא מוסב
אפשרות היום הזה (לעיל ט"ז); ובני המשיבלי מיה שמואל כ"י אמר מלת כל פה ענינו כמו כלל,
הכולל פרטים רבים כמו וחרתם את כל מלות ה', שהוא לר"ל פ' שמוע לפי שיש צה קבלת
מלכות שמים והסתפק ע"א, וכן שתי דברות הראשונות אנכי ולא יהיה נקראים כל הדברים (כמ"ס
צשלם לך ט"ו כ"צ צוכי חשבו, ע"ס), וכבר למדנו מדברי רד"ק כי אין תיבת כל מלה, אבל הוא שם על
הכלל כולו, לכן יתכן לומר הכל צה"א, כי אם הוא מלת הענין לא יצא צה"א, וספיר אמר
הכו"ה עמ"ס (יהושע א' ז') לפשות ככל התורה אל תסור ממנו, שהיה ראוי ממנה צה"א, ואמרו
ממנו שהכניו שז על מלת ככל שטעמו כלל התורה, כי מלת כל שם דבר הוא. וכן כאן. את כל
דברי התורה הזאת פי' כלל דברי התורה (איינצעגריף דיעזער גאנצען לעהרע), וככתבו עליהן את
פרשת שמוע או שתי הדברות, וקנת סמוכים לזה ממה דכתיב צפי' הקהל (וינלך ל"א י"א) תקרא
את התורה הזאת ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת, וצאמת לא היה נקרא כל התורה
כולה רק מאלה הדברים עד פי' שמוע שזאחחקן, והיה אם שמוע שצפ' עקב, וצרכות וקללות
(כצמחני דקוטה ספ"ז). הנה גם על פי' קבלת מלכות שמים וקבלת עול מלות וכדומה ממצות
הכלליות אח"כ תקרא את התורה הזאת וגו', הי"ב כאן אינן מן ההכרח לפרש את כל דברי התורה
הזאת, מצדאשית עד לעיני כ"י, כ"א מלות כלליות כפרשת שמוע והיה אם שמוע וכדומה להן.
ולכן אמרו (בסופה) שכתבו עליהם את התורה צשצעים לשון לחועלות השומוות שילמדו (פי"ט
צדש"י), ואין השומוות מלויים על שמוית כל מלות התורה כדלעזריקן תורה ליה לטו, ולא
לאח"ה, אלא על כללת התורה מדבר והוא אחרות הצורא וכאמור, והנה ע"ד הפסוק היינו יכולים
לפרש לשון כל דברי התורה הזאת, כפי' המפרשים, מצדאשית עד לעיני כ"י, ולשון וכחצת על
האנבים דומה ללשון וכחצתם על מזוזות, דכתיבה דהתם איננה על המחזה ע"א על קלף
הנקבע אח"כ על מזוזת הבית, הי"ב סיכתוב כל התורה מצדאשית עד לעיני כ"י על קלף כס"ת,
ויקבענה אח"כ על האנבים. אומנם קבלת רצותינו תכריע: (ט) וידבר משה. כאן הוא סיוס
חלק שני מוספר דברים, המתחיל מאלה העדות שזאחחקן (ד' מ"ה) המדבר צעניני המלות, ומכאן
עד סוף התורה הוא חלק שלישי, עמ"ס ר"ס דברים: הסבת. תרגום הסבת אליה לשון האזנה
ושמיעה, ואין לו ריע צמקרא, וי"א שעיניו הקשנה צהצנת הלב והשתכלות הממשנה, ושרשו סכה
צה"א והת"ו תמורה ה"א שעיניו צלרמי השקפה והבטה, ותצו אשמו תרגומו ואסחתי, וישקף
צציתמלך ואסחתי, וצחלמוד סכה צצו"הק (ע' צבי תשא צושכותי כפי'), ורצותינו הצניוור ג"כ צדך
זה כי אמרו (צרכות ט"ז) הקורא את שמוע לריך סיכוין לצו נאמר כאן שמוע ונאמר להלן הסבת
ושמוע מה להלן צהסבת וכו', והיינו השתכלות הממשנה, וצמכרשצ" (נח ע"צ) הכול לקראת
אלהיך

אלהיך הסכת וטמע, מלין לאורייתא צעיין כוונה צעלן לאחקא צגופא ורעיתא כדלד; וצברות
 פ"צ יתלקו מלה זו לשתי חיצות. ע"ש. ואפשר שהמלה מורכבת משתי מלות הם – כח, כי
 מלת הם ביב לשון האזנה ויהם כלב (צמדנר י"ב) חרגמו אונקלם ואלית, ויצי' שם חרגמו לשתי
 סוגות שתיקה והאזינה (אריפמפוקאס אנהלרען) וכפירט"י שם השתיק לשמוע: והכרבים הלויים.
 צדיק מקומות נקראו כהנים לויים זה אחד מהם, והכהנים הלויים צני לזקן (יחזקאל ל"ד) (מולין
 כ"ד), ור' רש"י דע"כ לזקן כהן הוא וקרא לנביו לויים ע"ש שמשצנו לוי היה. ואני שמעתי לשון
 לויים שמשים, כמו וילוו אליך וישרתוך. עכ"ד. וי"ל עוד שנקראו הכהנים לויים ע"ש דנקותם
 וסודם חמיד צעודת ה', כי הכהנים נגשים ונלויים אל ה' והם האומנים צין ישראל לנביאים
 שצמחים לקרנם אל ה' צהצחת קרצנותיהם. ויהיה לויים מענין ילוח אישי אלי, לשון דנקות,
 וכפיין זה צמדנרש"י (שמות י"ט) למה נקראו לויים על שכלוים ונחצרים למעלה כאשר, והשומע
 נלוו ונדבק נפשו למעלה, ועומם על קרא שמו לוי תי"ע צני דעתידין צני למחויסון מחצצין
 לשמשא קדם ה', צני כך קרא שמי לוי: (יב) אלה יעמדו לברך. אין פי' שהשצטים העומדים
 על הר גריזים יהיו המצרכים, דבאמת הלויים העומדים צאלמע צין שני ההרים הפכו פניהם להר
 גריזים לצדק, אבל טעם. לצדק את העם. לעת צדק המצרכים את העם, כלומר כאשר הלויים
 יצרכו יעמדו אלה על הר גריזים; וינא הלומ"ד כלמ"ד לפנות ערב, שטעמו לעת פנות הערב.
 וכן לצדק. לעת צדק (אירעם מאל זענגעט) וכטעם על הקללה, שאמר אח"כ: לברך את העם.
 רש"י פירש עפ"י מחנ"י (סוטה ל"א א') דשנים עשר שצטים שצחוכם שצנ לוי היו עומדים למעלה
 על ראשי ההרים, חקיי כהונה ולויים (אז כל הראוי לשיירות כהונה) היו עומדים למטה צין
 ההרים והם היו אומרים הצרכות והקללות, פתחו חמלה צצרכה צדוק האים אשר לא יעשה וגו'
 ואח"כ הקללה ארור אשר לא יעשה וגו' וכן כלם עד אשר לא יקם. ולפי"ז שהלויים העומדים
 למטה לצד היו המצרכים, לא השצטים שטעמו למעלה על ההרים, מה זה דאמר קרא, אלה
 יעמדו לצדק את העם על הר גריזים, וכתב הראש"י דפירושו אלה יעמדו לצדק הלויים את העם
 על הר גריזים, כאלו אמר, אלה יעמדו על הר גריזים לצדק הלויים את העם, ומי הם העומדים
 על הר גריזים שטעמו לוי וגו'. ופירוש ואלה יעמדו על הקללה, ואלה יעמדו על הר עינל על
 הקללה שמתקללים הלויים את העם, ומי הם העומדים צהר עינל ראובן וגו'. ופירוש זה מעקם
 עלינו לשון המקרא, ואין לרדך כי הצרכים כמשמען, כי צכל הצרכים קיימלין דשומע כעונה
 וצמרס כעונה אמן אחרי שטעמו דצרי צצרו, כאמרם (שבעות כ"ע) כל העונה אמן אחר שצעה
 כמוליא שצעה צפיו דמי צין למיינו מלקות צין למיינו קרנן דכתיב ואמרה האשה אמן. לכן
 אחרי שכל השצטים ענו אמן אחרי שטעם מהלויים דצרי הצרכות והקללות, הרי הוא כאלו הם
 פלגם היו אומרים אותם וכל איש פרטי מהם נקרא צאלמת מצדק את העם, ולשון אלה יעמדו
 לצדק את העם על הר גריזים הוא כפשוטו שהעומדים עומם נקראים מצרכים לפי שטעמו דצרי
 הלויים וענו אחריהם אמן. ודעת הראש"י ע"ד הפסטי הצרכה היא פרשת והיה אם שמוע תשמע,
 והקללה היא להפך, כפי מה שזכרו צפרשה כאלו אחר פרשת הארורים, וקסתייע צזה ממה שאמר
 צכפר יהושע טקרא הצרכה והקללה כמו שכתוב צכפר החויה, וצכפר חורה לא חכרה הצרכה
 שכתב הארורים לכן יתכן שאין הקללה הארורים ולא הצרכה חלוסייה. אבל הצרכה היא פרשת
 והיה אם שמוע, והקללה היא והיה אם לא תשמעו. ולדעתי מקטייען דצרי הראש"י מן הירושלמי
 דליחא סתם צכוסיה. יכול אלו שצבר גריזים היו אומרים צרכות ואלו שצבר עינל אמרו קללות,
 חל הצרכות והקללות אלו ואלו אמרו צרכות, אלו ואלו אמרו קללות. יכול אלו שצבר גריזים
 עובין אחר הצרכות אמן ואלו שצבר עינל היו עובין אמן אחר הקללות ח"ל וענו כל העם ואמרו
 אמן, אלו ואלו היו עובין אמן אחר הצרכות והקללות. ע"כ. ואכירו צזה חרי עניני, אלו ואלו
 היו אומרים צרכות וקללות. אילו ואלו היו עובין אמן אחר הקללות והצרכות, מזה מוצא דשני
 דצרכים היה להם לעשות, אחריה צרכות וקללות, ועניית אמן אחר צרכות וקללות, ולא יתכן
 שיאמרו אותן צרכות וקללות עומם שהיו עובים אחריהם אמן, אלא ודאי דדעת הירושלמי שאלצד
 עניית אמן אחר צרכות וקללות דלויים היו אומרים פרשיות שהזכרו צו צרכות וקללות, והם
 פרשת והיה אם שמוע שאלמר צו וצאו עליך כל הצרכות ופרשת והיה אם לא תשמעו שאלמר
 צו וצאו עליך כל הקללות. זה דצרי הראש"י. ודצרי הרצ ציפה מראה צפירושו על הירושלמי
 צזה הם דמוקים, ולכן הגיה צרכה וקללה צלשון יחד, ממה דכתיב התיים והמות נחתי לפניך
 הצרכה והקללה, זה אינו דהירושלמי קאי על שתי פרשיות שאלמר צו הצרכות והקללות צלשון
 צדים. (ולפי"ז צרכות וקללות דכאן הם צעומם אותן צרכות וקללות שצפרשת המלך לקמן צמחתי
 ד מיל, שם שתי פרשיות והיה אם שמועו והיה אם לא תשמעו, כמו שכתב הרמב"ם שם
 צפירוש

צפיראסו למענה ובסבירו פ"ג מחגיגה. וערש"י שם צמחנה). ודע דמדברי הירושלמי האלה הוכיחו
 צחוק' (קוטה ל"ז דה מאי) דקוצר כרבי בתלמודא דיקן, שלא היו הסבטים עומדים על ראשי
 ההרים מלמעלה כחנא דמחניקן, אלא אלו ואלו ישראל ולויים למטה צין ההרים היו עומדים,
 כדכתיב בספר יהושע, ולשון על הר גרים ועל הר עיזל צמחון משמע, הסבו פניהם כלפי הר
 גרים ופתחו צרכה, כלפי הר עיזל ופתחו צקלה (פ"ט צחוק') ומתחברא דכחלי מילתא סוצר
 רבי כיחוסלמי, והיה לעם אמירה לחור, ועניית אמן לחור. ואין חשוק כי לומר דגם לחנא
 דמחני' היו אומרים פרשיות הצרכות והקללות לצד הארורים, מדסיים שם צמחניקן לשון. עד
 שגומרים צרכות וקללות, ואם לא היו אומרים רק פרשת הארורים. הוי להו למימר, עד שגומרין
 כל הפרשה. והנה ראיתי צמחונס יב"ע (דפס צמחוניע שנת טס"י) שצארו הראשון יחיד לשון
 צרכה, צריך ללא יעזיד ללם גור, ולשון קללה, לית דיעזיד ללם גור, ובשאר הארורים לא יחיד
 כלל לשון צרכה רק חנונאל דקרא, ובארור האחרון יחיד לשון צרכה, צריך די יקום ית פחגמי
 אורייתא גור' ולשון קללה, לית ללא יקום גור'. וכמוהו חני, לדעתו זהו המכוון צמה דאמר
 תלמודא (שם בסוטה ל"ז צ') צרכה אחת קודמת לקללה ואין כל הצרכות קודמות לקללות,
 ומה קללה בכלל ופרט אף צרכה בכלל ופרט, וזה דלא כפירות רש"י: (יד) קול רם. כעשרים
 פעם מלאנו צב"ק שם קול מחורר צמס גדול, ורק פה יתארו צמס רם, ולריך צינה כי לפי
 ההבדל שצין גדול וצין רם יתכן יותר למחר את הקול צמס גדול וצמס רם, כי
 שם גדול נאמר על הכמות המרובה המתפשט על איזה אופן שיהי הן למעלה או ללדדן,
 כמו שיאמר העיר הגדולה והנחר הגדול, והם שטחים שוככים, ויתחם להם הגדלות צמה שהם
 גדולים בצמחונס יותר צפוך אל הקטן מהם, אמנם שם רם לא יאמר כ"א ציחור על החופציות
 והגליות צפוך מעלה ומטה לצד, והמכוון צמחוניע את דבריו צקול הוא שיחפשט קול דבור
 צכל אופנים צין להעומדים למעלה הימנו צין להגליות ללדדן, לכן תארו צכל המקומות את הקול
 צמס גדול, להחפשטו צין למעלה צין ללדדן, ולזה גם כאן שהיו אמירת הלויים אל כל איש
 ישראל העומדים סביבם על ההרים שצריך הקול להחפשט צכל אישיו, היה צ"כ ראוי לומר קול
 גדול, ולמה אמר קול רם? לכן יתכן מלת קול כאן על הדבור הנאמר צזעק ורעש,
 דא"כ ה"י מיותר לגמרי, דאחרי שהשיענו שהלויים המדברים הם עומדים למטה, ישראל השומעים
 נמצים על ההרים, ולריכים לענות אמן על כל דבור ודבור של הלויים, ממילא יוכן שידברו ויעט
 צאופן שיהיו דבריהם נשמעים מזה לזה, ומה זה צא להשיענו צמלת קול רם? אצל שם קול
 מלאטרו גם על עמס הדבור (ווארט, געשפאך), כמו צמעת לקול אשחר, וישמע אצרכם לקול
 שרי, צקול אציו וצקול אמו, שכולם עיקר הורחם הדבור הפשוט הילאים צמחוניע כלי המצא,
 וכמ"ש אונקלס צכל מקומות אלה אמירה ודבור, אף הנאמר צמחוניע, כענין קול דומה דקה, ומלת
 רם ענינו רוממת המעלה וחסציות, והיה המכוון צמלות קול רם דבור נעלה ונשא (ערהאנצ
 שפראכט), וכמו שלמדנו ד"ל (קוטה ל"ז) שהצרכות והקללות נאמרו צלסיק דוקא. ודום מעלת
 להיק צבר נודע מדברי המצברים הגדולים, הצבר צכחרי, הצמ"ס צב' המורה, וכן הצמחנין, אשר
 הראו שהוא הלשון היותר שלם ומכמה סגולות, כי השרשים שהם סוצרו המלות, כל אחד ואחד
 מוסד על יקוד אחת, ובצמחני מליחות' כלולים ענינים רבים וכללים רחבים המתפשטים על חכמה
 הנפש וכחות' הנטועות צה, ולמצין משכיות' ניצלת ענין אלוהי, וכן הן יסודי הסורה ועמודי
 הסמחמים צלשון הכנשר, והיא אמרת אלוהי לרופה, אחת תדבר ורבות חשמייע. ובתלמוד ירושלמי
 אמר, קול רם, המעולה צצקולות לא קטן ולא גדול אלא צינוני, הנס פירשו מלת רם, לרוממות
 המעלה והחסיציות. מכלל הדברים האלה יתארו לנו ג"כ לשון וענו הלוים ואמרו, כי מלת וענו
 יאמרו צו המפרשים, או שהוא לשון הסמלת דברים כמו ויען איצו, אם צצצור שאלו עונים נד
 אלו פעם צצרכה ופעם צקללה; והם דברים מוצארי הדוסק, כי העם לצד היו העונים להסכים
 עם דברי הלויים, אמנם הלויים לא היו רק משמייעים לא עונים, ומהו לשון וענו הנאמר צה?
 וכל שאין הורח מלת וענו ענין חסוצה על דברים שקדם להם (אנטווארט), כי מלאנו לשון
 ענה הצה מאל שאין המכוון צה חסוצה דברים; כמו הכרת פניהם ענה צה, כחסי צמני
 יענה, עונינו ענו צו, וענה צי דקתי, כל אלה לא יתפרשו כ"א לשון גלוי ופרסום, דומה
 למשע עין כמו לעיני צני עמי, לעיני השמש הזאת, הקדשה היא צענים, שפנינם הגלוי והפרסום,
 כמו וענה צי דקתי, יתגלה ויתפרסם צי דקתי (לייגען, ערשיינען), וכן עונינו ענו צו
 יתגלו ויתפרסמו צו עונינו, ומה אענה את השמים והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן,
 ג"כ ענינם ופרש עין להורחא הגלוי והפרסום, וכל הארץ לא תניח את שרשי המרעים עמונים
 להחפשט צחוכס אצל חלמיס אחס עד שיתארו לעין (ערשיינען לאססען), וכן כל לשון ענה
 הנאמר

הנאמר צו יח' ענו ה' ענו, יעקב ה' ציוס לרה, לאל העונה אחי ציוס לרה, שלא יחכן לפרסם לשון חסונה דברים, אבל כולם יתבארו מלשון עין, יעקב ה', טעמו יס' ה' עינו להסגית פליך (סויע חורף דין, ווערנע זינען צליק דיר נ), והוא הפך הסתר פנים שנצת לרה, וכן עניי ה' חנה עין השגחת עלי (בעריקטינגע מיד) (והמפרשים לא ילאו ידי חוצות ביאור המקומות אלה), וכבר מלאנו לרש"י שפי' שרש עונה משרש עין, כמו סרס אענה אני שוגג (תהלים קל"ט) שפי' טרם השתדלתי צעיון התלמודיים, וכן נחן אלהי לבני אדם לענות צו (קהלת) פירש"י לשון עיון המחשבה, והוא מן כל מעיני כך (תהלים פ'), כל עיוני רעיוני אינו אלא כך, ומה והאלהי עינו נקול, כלומר יספיע עליו עיון שכלי והתבוננות ויכין דעתו צומסכלות (ויריד איהן איינ-זיכטספאלל מאכען), וכבר עוררתי ע"ז סס. (עמ"ש צפ' וזאת הצרכה צמעונה אלהי קדם). וקרוצ לומר שכל לשון אמירה המחובר עם מלת ענה הוא מענין זה, כמו ויען איזו ויאמר, וטעמו אמירה שיש בה עיון שכלי והתבוננות (ווארטע פאללער איינזיכט, אינערייכע ווארטע), ויש להסתמכות שני פעלים ויען ויאמר ע"ז דוונים הרבה צמקרא, כמו איכבה אורכ ורחמי, שטולטרפים שני הפעלים זה על זה שהפעל האחד מצד גדר ומושב צעל האחר והגביל צו ענין זה, דהיינו שהוא מנגיל תכונה הנושא צמחית פועלו את הפעולה, צמקס שיטמושו צלשויות אחרות בפעל העזר (הילכטנישווארטער) וטעמו אורכ לראות, וכן אל תרבה מדברו (ש"א צ') שעיניו אל תרבו לדבר, וכן כאן פעל ויען מצד גדר ומושב צפעל ויאמר, שלא תהיה האמירה פשוטה שאין בה אלא כוונה חלונה לצדה, כ"א אמנם אמירה שצמקת לשונה יתראה למשכילים עיון כשגבועלה, כמו שהוא צמח צכל מאמרי ס' איזו, והוא צעלמו המכוון צלשון עני' ואמירה שחוצרו יחדיו צמקרא צכורים כמ"ס וענית ואמרת לפני ה"א, וצחליה וענתה ואמרה, וצעגלה ערופה וענו ואמרו, שצכולם הטעם צהם אמירה שצלשויה כלולים עיונים מדעיים והסגות צמחיות. ולפי שהלשון המקורש לצד יש לה סגולה מיוחדת לזה להסמיר תחת לשונה חבולות חכמה ולסממן צמלילותיה חצונות כשגבות הנפלאות לעיני הסמוך, ואינם נראות רק לצעלי עינים הנראות צמח לכן אמרו צכוחיו צכל אלה שאמיתן תהיה דוקא צלה"ק, וכן הקבלות והצרכות צפ' זו שאין נאמרת אלא צלה"ק, לכן כתיב וענו הלוים ואמרו; התבונן דג"ש המקובלת לנו מרבותיו אהני לן להבין עומק לשון המקרא: (שו) ושם בסתר. לפי שע"ז פעמים נעשה צגלי ופעמים צסתר. ועל צצגלי לא צלו לקלל כי צ"ד יעגסוהו, ורק על צצסתר נאמר ארור שהוא יח' יקח נקמה ממנו, (רש"י) וצפ' ר' ישמעאל (כ"צ ח') אמרו ושם צסתר עד שיעשה דברים צצסתר, וצסטה (ל"ז צ') חוקמי הך קרא צצא על ערה והוליד צן ועדד חלילים, וצחקונים (צסקדמה ה' צ') אמר ושם צסתר צסחרו של עולם, נראה שפירשו צסתר תחר חליו יח' (לונצגרייף-ליכען, אונערפארשליכען) עדה"כ (ישעיה מ"ח) חנה אל מסתתר דמרגומו אסרתח צחקוק רומא שכינתך, ונאמר (תהלים ל"א) יושב צסתר עליון ותרגומו דאשרי שכינת' צרזא עלאה, ויהי לפי"ז הסמוך צמקרא, ארור והייתם לזרים בשמיים ותמונות מומיות צמלא העליון שהוא אל המסתתר מכל מושג והעולם מכל דמיון, ויתכן מאלד לפירוש זה פתחות צ"י"ת שירה על הכודע, ולכונה זו נראה שאין מעשה ידי חרש מעשה ידי אומן אסור, אבל מעשה ידי חרש פירוש פסל ותמונה שיעשה לו כל פסל אף שאינו מעשה ידי אומן אסור, אבל מעשה ידי חרש מעשה ידי חרש פירוש פסל ותמונה שיעשה לו האדם צמחצחו, (ערפינדונג דער פאנטאזיא), חרש, מענין חרש רע, חרשח רעע, וכמו שתייתם המליה יד ללהצה ולשאול וללשון, לא יליו מיד להצה (ישעיה מ"ז) מיד שאול (תהלים מ"ט) מות ומיין ציד הלשון, ככה ייתס יד אל המחשבה, וצלשון מעשי ידי חרש משרש דפסל ומסכה דרישא אינו מדבר צפסל מושי הנעשה צדי אדם, רק המתילד בהתפסנות המחשבה והרעיון, ואמר ושם צסתר. לפי שזורה ותמונה גשיתת מחוקה יותר צכח דמיון, וכדי שיחמק לו צכוכו תמיד הכמאל העליון יח' (ע"ד שויתי ה' לנגדי תמיד) יעשה לו צמחצחו ליון ורשם סימני בשמי צעליון המסתחר והנעלם מכל דמיון, מלת ושם ענינו חות, סימן ליון ורשם, כי הוא אחד מהורח מלת סס, צשי"ן שמאלית, כמציאר (וילך ל"א י"ט סימה צפיהם) ומה (ציעשי כ"ח כ"ה) ושם חטה שורה ושעורה קמון וכסמת גבולתו, מלת ושם הוא לשון סימן וגבול כצדיו, יסמן חטה צגבול ידוע לא יוסף עליו ולא יגרע ממנו, והנה על המגשמים אחרו יח' אמר צדך גות (תהלים ע"ח) יעליצוהו צישיון, כלומר ליירו צמחצחם דמות ולורה (שטעללעטען זין איהן פייגליך פאר) מן ידך עלצוני, ואמר אחריו וקודם ישראל התור, עשאל צמחצחם ממנו יח' סימנים וליונים, מן והחיות תו, ועל כוונה הצכרת הציו צכוחיו קרא דילן צאלרה צבה (נשא קצ"ז צ') כי סס ידצרו מכלים בשמיים ותאדים מומריים, מלת, שערי, אורנין, ידן, ורגלין, וחולסם, וכדי להסיר המחשבה מכל דבר גשמי ומומרי צהם, לכן הקדים לאמר ארור היום אשר יעשה פסל ומסכה מעשה ידי חרש ושם צסתר, ודי צזה למשכיל: (כ) ארור שובב. צין כל ארור

ארור וארור ים פ' פתומה וכלן חסר, ושומעתי צמס ידידי הכז הגדול מוהרר ידל זל' הגאבד
 דק' סייני טעם נכון צזה, והוא כי י"א ארורים כלן כנגד י"א שבטים, כי כנגד שומעון לא נאמר
 ארור כמ"ס רש"י, ולכן ספק סביל א' וא' מן הארורים נאמר מיוחד נגד אחד השבטים, א"כ ארור
 זה השטי הוא מגיע נגד ראובן הראשון מהעומדים צהר עינל, ולהיות ראובן הוא הנאמר עליו
 ויטכז את צלהם פילגש אציו, שהמכוון צו לרבותיו שכלכל יטעי אציו, לא שכינס ממש, הגם לא
 עשה רק הטיית משפט העלוצה הלז, אשר מלד היתה שפחה נפשה מרה לה והוא נהג צה דרך
 ציון להוסיף יגון על יגונה והער על לערה, לכן נחסר כלן סתימת הפרשה, כדי לכלול ארור זה
 דשוכנ עם ארור הקודם לו ולא חסר משפט גר יתוס, לרמוז צזה דשכינחו עם אשה אציו לא
 היתה כ"א הטיית משפט אומללם להטות וללער אשה קשת רוח ושפלה צעיני מלד ענמה. ודפס"ס:
 (כד) מכה רעיו. יתכן דצמלת רעיו צה למעט את צעלי המחלוקת שהם מחבלי עולם שעליהם
 אף חיסור לגנותם ולהשפילם, וכדאיתא צירושלמי (מוצא צמ"ס) מותר לומר לשון הרע על
 צעלי מחלוקת, מנא לן מדכתיו ואני אצל אחריו ומלאתי את דבריו, וכלל ציהא כוונתו לשם
 שמים וליטוב צני אדם, וכ"כ בהגה"מ, ויס לעיין שלא העתיקו הרמ"ס: מכה רעיו בסתר. על
 לשון הרע הוא מותר (רש"י) וכתיב"ע דיומאי חצרי צליטן חליטאי, וכ"ס צמק"י ר"א פ"ג. לפי
 לשון מכה כלן הוא מענין (קבלת י"ד) צעללים יתך המקרה, וכן וימנו צעונס (תהלים ק"ז)
 שעינס הורדה וספלות, עמ"ס צמק"י או הכירו צידו. וטעם מכה רעיו (עכ"ע דריגט, ענשוירדיגט)
 משפיל חצרו צמק"י עליו מעשים שאינם ראויים, ומוריד כבודו, והוא הנקרא לשון הרע, שמשפר
 רעת האדם ומומיו ומגנה אותו באזהר לך שיהיה מן הגנות, אף שסדנר אמת, כי אם הוא שקר
 נקרא מוליח סס רע על חצרו לייחס לו מה שאינו צו, חבל לה"ר הוא שישפר מגנות פעולת
 אדם אשר יעשה באמת. והוא מעונות הפעולות שהאומרו מוטא ואשר ישמעהו מוטא, ולא חסא
 שומע שוא (משפטים כ"ג א') אזהרה למקבל לה"ר (עצמ"ס פ"ו מדעות, וצפידשו למשנה ספ"ק
 דאבות), ואמר קרא צמק"י, טעמו אפילו צמק"י צמק"י, שהוספר צגנות חצרו לפניו אף
 צדק מוכחה אסור מלא חסא עליו טעא, כצמק"י י"ז אין אדם מוכיחו ופניו משתחא, וידוע
 שומר חיסור להלצין פני חצרו, ויתכן שאמר צמק"י לעורר על הנקרא צפי רבותיו אצק לשון
 הרע, שאינו מוכיר הגנות צצאור רק יספר דבר לחמומו וכאילו אינו יודע שאלה מעשיו של פלוני,
 או שיאמר שתקן מפלוני ואינו רואה להודיע מה אירע ומה היה צו, מראה עלונו צצורו כאילו
 הוא ספור דברים צעלמא. והוא משפיל צזה את כבוד חצרו מכאזי את לבו ומדליצ את נפשו,
 וכן המשפר צצמח חצרו וצמחצו צפני שוגלו וגורם צזה שישפרו אחרים צגנותו, וכל אלה וכדומה
 כוללו קרא צלשון צמק"י, וטעמו צמק"י לשון (אונטער דיא צלומע, פערצלייטע רעדענאדעס)
 מעלים ומכסה את הגנות, וארם הגנות שורף מתחת לשונו, ואפשר לפרש מלת צמק"י, צמק"י של
 עולם, כי צליטא צישא אינו מנגה ומצזה את חצרו צלצד, כי פוגע גם צצורו של מקום צ"ה,
 העלה על דעתך המגנה את הצן צפני אציו (אף צצד אמת) לא את הצן צלצד מלער צגנותו
 כי גם אציו יקם חלק הגנות ללער צצפשו על הולידו צן ריע מעללים, וגם אם נודע לאציו
 מקורם מקלקול צנו, בכל זה ירע צעיניו דברי המגנה אותו לפניו, כי צזה ימוסף יגון על יגורו
 ויתרצה לרע על לערו, ככה המגנה לאחד מילידי כפיו ית' כמגנה כציכול את צנו, כי גם המקלקל
 מעשיו לא ילא מתאר צן כאמרם אף שהם משמיטים נקראו צנים של מקום (וגם הנסקל מפני
 צרכת ה' אמרה חורה לא חלין וגו' כי קללת אלהים חלו' כי שם שמים מתחלל צדק) ואם צקלקול
 מעשיו גרם כציכול לרע למעלה, כמליחא הנציא (מלאכי צ') הוגעתם את ה' דצצרכם, ונאמר
 (ישעיה מ"ג) העצתני צמק"י הוגעתני צענותיך, גם זה המגנה זה האיש ומצאו שלא צדק
 מוכחה, פוגע צצור אציו שצצמים אשר צראו צללמו, וכמוסף צלערו של מעלה כציכול, כאמרם
 (תענית כ' ע"ב) כמה מוכער אותו האיש, והשיצ לך ואמר לאומן שצשאני כמה מוכער כלי זה
 שצצתי, שהמגנה את האדם מנגה את יולרו שהוליא דבר מקולקל מתחת ידו, וצמה שצמנה את
 רעיו ילך עמו גם גנות למקרו של עולם, וצ"ח צמק"י צצ"ח וצ"ח צלצן (ויאל ל"א) צצ"ח
 הצירוף: (כו) לא יקום וגו' לעשות אותם. שפיר אמר ר"ע ים כמה אשמים שצמאין עמאן
 צגלייהן עובקים צמלות וצמורה, אמנם עיקר כוונתם לעשות מזה כקוי מוטא למות צני אדם,
 שיחשיבו צעלי חורה ואנשי מעשה, למנותם פרנקים על הצור או להפקיד צידם נכסי היתומים
 חולת זה, ואלו הן צאמת החנפים אשר לא יראו אל פני השכינה, כי הם שנואים ומאזנים לפניו
 ית', כמו שא"כ לא לפניו חק יא, ועליהם אמר ארור אשר לא יקים דברי החורה הזאת לעשות
 אחם, כי מי שיקים דבר מדברי החורה חייב שיתין לעשות אותם צעלם וראשויה, ולא שיהיה
 עמלו עושה מלוא ויהיה הרמאות צה צעלם, כי הגם אז המלוא היא עמל וטעם צעיני המקום,
 לפי

לפי שחלפה זה הצרכות, וכיוצא בזה אשר הסכים לכן ולכן איפה ואיפה תועבה ה' גם שניהם (עש"י כ'), כי אמרה לו האנן יספרם שומכס עמה הגדולה או הקטנה גם סוף תועבה ה' כמו שיתרם לו הספירה, והעוצר פ"ו ראוי לעמוד עליו צדדו יותר מעצמה עור צדדו וצדדיו, ומעשה סיועם ואילו מקיים את דברי התורה מהתחלתו ורשיון כס אינו עומד בצדדו, אבל עומד בצדדו סתם ומרמי מעשה אמתה עתה להתגדל זה שלא לשם שמים או קדוה לחורך זה שחכה לליקוה וכמ"ס המזכיר "תשיעה מהיר ותספירה יסיר", והוא פירוש יפה לפי הענין ולפי הכוונה: **בח** (א) ונתן היא עליך. כולל זה כל הצרכות שצריך לחיזו צדדו, אשר כלל מהנהגה העליונה נכסית והנפלאה המיוחדת לישראל, והענינים מהנהגה הטבעית: (ב) והשיגור. אם לא תצטעם, והסעם שלא תגיע (כאצ"ע) וכן לקמן בקבלות אשר (פס"ו) והשיגור, טעמו אף שתיגע בכל כחך להשגור מהם שלא ינאלו עליך, ואפשר לפרשם מענין אחריתך יענה מאל (איו) (ס) שהוראתו הרצויה, (אף שאינו לפי שרשו) וטעמו שינאלו עליך בשפע רב (ואל) ווערדען דין אינערהייטען: (כ) תשמע. אין תלה כי תנאי (וועקן) כמו כי תסגור שור ארצך, דכבר הזכיר התנאי אם שומע תשמע, אבל טעם כמלה אשר (דאס) שהמשפט הקודם קנה למשפט הזה כמו מי אכזי כי אלה, ויודיע זה התכלית המכוון בצרכות אלה, שעל ידיהם תהיה דעתכם פתוחה לשמוע בקול ה' לשמור מצוותיו, כי בזמן שאדם סרוד צדדו ורעיון וכדומה מן הדברים המעוררים את הטעם אין דעתו פתוחה להסתפק בצורה ולשמור המצוות כראוי לכן יצטעם זה שכל אשר יבא תצמחם הסורה ויעשה המצוות בשמחה ובמדות נשם יסירו ממנו כל הדברים המונעים אחריו מלעשותם וישפיע לנו כל הסודות הנחזקות את ידינו לעשות הסורה ולא יהיה סודם ודברים שהגוף נריך להם, כי אין מוצא כל הצרכות האלה סוף מתן שכן של מלת, דשכר מזהו צדדו עצמו ליכא, אבל הם קצות גורמות למי עד: (ד) ברוך פרי בשגור. הקדים בצרכות פרי צדדו ואח"כ טעם ונחמדות, כי פרי צדדו הסוד והסודות יתח, ונקללה אשר אחריו כי העונש יגיע תחלה בנכסיו ואם לא יסור יענשוהו צדדו פטו, וכן הקדים בצרכות נגיפת האויצים קודם הצרכות הצדדיות, כי נגות האויצים הוא להם הכבוד והגורד הגדול בצדדו האריות ושינתם לנשם, ונקללות הקדים המאמר בכל משלם ידך ואחר הנגיפה מפניהם כי הוא העונש שתיגע אליהם בצדדו וכו' יגלו בכוף (כמצינו): (ח) יצו ה' אתך את הברכה. פירשו זו שהוא דרך למות כאלו הצרכות עלם קיים והי' ליום עליו שתייה אחר, ולדעתו אין זה לשון וועקדס (נענעוהלען) דא"כ היה ראוי לומר יצו עליך, ומדכחיו יצו אחר יתכן לומר שהוא מלשון לוחם צדדו הגדיל בצדדו המכמים, ומזה ויזו עליו פדעה אנשים (לך לך) שפירש לדיק אסף בצדדו חבורת אנשים לשלולו צדדו (גאז) אינם לר גענעללעשטען, וזוהי א"ל להוסיף על לשון המקרא כמו שהוא לרש"י (ולראצ"ע) — ומזה נלע אמרתו אשר לזה מימי קדם פ"י המיר המצרכות האלה אשר קשר עמם צדדו קדם, צדע מענין יתר ידו וינעני (איו"ג) שהוא לשון סחור לשנים, אמרתו מענין האמרת היום שענינו האזהרה, לזה ענין המצרכות (אויפגעלאזט, דאס) לעצמם צדדו וועלכעם ער געשלאסעקען, ומזה אמר כאן יצו ה' אתך את הברכה ר"ל ידבק ויחבר אתך את הברכה (ער וויירד) דען זענען דיק צעגלייטען לאסעקען: (ט) והלכת בדרכיו. להיותך עם קדוה תלוי צדדו שצדדו מעשה המסירות, והיא ההליכה בדרכי ה' מה הוא מנחן אף אמה מנחן וכו' (רמב"א): (יב) והלכות. הסורה אשר תקנה מהזרים המצדדים אחרם ללחך תקח אחרם בנכס מלא צדדו צדדו צדדו כי זהו מקנה צדדו, וכאשר תמחר אחרם לזרים יהיה צדדו הלוואה לפרוע המעוה הצדדית זמן וזוהי מוכל להצרכות צדדיתם, לכן אמר והלכות ואחרם לא תלוי (רמב"א): (יג) בי תשמע לשמור ולעשות. השמירה והעשי' לא חסי' כעוה אנשים מלעוה וכעוהג אצותיהם צדדיתם, כי אם השמירה אל מלות ה' חסי' קנה עשייתם: (יד) ימין ושמאל. ימין שלא תוסיף על עשה, ושמאל שלא תגרע מל"ה (הגרמ"א): (טו) והיה אם לא תשמע. לצדדו (מגלה ל"ה) קללות שצדדו כהנים משה מפי הגבורה אמרם, וקללות של משה סורה משה מפי עלמו אמרם, ואין זה סודר למה דלמדי (סכסדק ל"ה) האומר כל הסורה כולה מן הסמים סוף מפתוק זה שלא אמרו הקציה אלא משה מפי עלמו, וזו דבר ה' זה, כי אף שלשון משה מפי עלמו אמרם שזה צדדו המאמרים אין מכוונם אחר, הסם לשון מפי עלמו אמרם הכוונה זו מדעת עלמו, כלומר שאמר משה מה שלא נאמר לו, לכן דייקו שם לשון לא אמרם הקציה אלא משה מפי עלמו אבל כאן שצדדו נאמר לו לעשה, מעדות הסודות לפניהם אלה דברי הצרכות אשר לזה את משה, ולא אמר זאת הצרכות (כצדדו) ל"ה ל"ה רק דברי הצרכות שצדדו שכל פסוקי הדברים האמרים זה היה משה מלוא משה"י להודיעם לישראל ולכרות עליהם הצרכות, על כרחך לשון "מפי עלמו אמרם" יש לו כוונה אחרת, חסו, כללות שצדדו וכהנים שצדדו צדדו ונחמתי, והמקדתי, ושלמתי וכן כלם שם נאמרו צדדו מצי, מכוונם צדדו נעשה נעשה

משה שליח לדבר הדברים באותו הלשון שילאו מפי הקצ"ה וכלילו הקצ"ה צעמנו מדבר עם ישראל, אבל כאן שמדבר משה בלשון נכסח, ידבק ה' בך, ישלח ה' בך, הנה לא נחמנה להשמיע הדברים כלילו יולאים מפי הקצ"ה בלשון מ"ב, רק להשמיע בלשון נכסח, ומשה הוא המדבר, חס מפי עצמו. והצנחון שבכל דברי החוכמה נאמרו בלשון נכסח, רק פעם אחת אמר כלילו ילא מפי הגבורה עצמו, מפני רוע מעלליך אשר עזבתי (פ"ד) והיה מן הראוי לוומר ג"כ בלשון נכסח, עזבתי את השם, ונראה שהחכוין משה בזה לעורר את דור אחשי הצריח בשמעם שדבריו הם בלשון נכסח, מן יטעה אחד מהם לחשוב שהדברים נאמרו מדעת משה ולא שמעם מפי הש"י, לכן נחר צמח עזבתי כמו שילא מפי הגבורה, ומה ידונו על שאר הדברים ויצינו כי כולם מולא פי השם המה, ערש"י פסוק כ"ג והארכתי בזה כי ראיתי אחד מן החדשים שטעה בזה טעות גדולה. ע' במדרשנו (במקומי קט"ו) הללו מפי הגבורה והללו מפי עצמו של משה, וכו' דאע"ג דמפי הגבורה הוא מלך וכו': (כז) ובחרם. מין גרז יצא שילטוך למרש, כנחוב (ליזו צ') ויקח לו מרש להנאדר צו, כ"פ המפרשים, ויחכן מלשון שמש, ש"כס אחס צמח שמש שהוא קלקול האויר והיסודות, חסו ובחרם, מלשון האומר למרס ולא יזכר, צמח יצא המרס, והוא הפך ממה שאמר (תהלים קכ"א) יומם השמש לא יכבה נגד זה אמר כאן יכבה כי המליים בצמח המאכלים וסווי והסווי והסל צמחיות השמש (רצ"ח) ואות סמ"ך יאמת פירוט זה, כי מכלי הדמה יצא צמ"ח צמחיות, כמעט ברוב המקומות, ובשמש יצא צמ"ח: (לב) ואין לאל ידך. שם אל הונח על הכה המעמיד ומחזיק הדבר על חקורו ומכונו (קראפט), ומורה לפעמים על הכה הפשוט שאריך לקיום הדבר, ולמ"ד לאל כנוי יחוס לו, ופירושו יש ידי לאל, דהיינו לאותו הכה האריך לו להשלים הדבר ההוא, ותלת יד כנוי למשלחת הגוף האריך בהשלמת המעשה, דהיינו הכה הפשוט האריך לדבר פשוט (הרש"פ), וא"ל מ"ש המפרשים שבכל המקומות למ"ד של מלח לאל מוסב לידך, וכללו אמר קרא ואין אל לידך: (לב) עשוק ורצון. ענין עשוק ורצון כ' רש"פ שניהם לשון גזל וסוד, ויכ"מ שנאמר לשון רגילה לאל עושק הוא מענין גולה וחסם, כמו את מי עשקתי ואת מי רגיתי, שהעשוק ידוע מהו, והרגון גזל שאינו מלומם על דבר אחד מקניני אדם בלכד, אבל הוא מתפשט בכל עניני וכלל אופני הגזל, פעם על שאר קניינים, פעם בלחנם פעם בלחון (פלינדרגן), ואין זה יולא ממשמעות לשון רצון שעיניו שצירה, כי רגילה ענינו המחלק הדבר למלקים נפרדים אך ישאר הדבר שלם, שנחפרה ונחלש קשר חלקיו, וכן צמין הגזל יורה רגילה שאין הגזל נשבר לגמרי רק שנעשה רצון בקשר חלקי קנינו: (לו) ועברת שם אלהים אחרים. ת"א ותפלת חמן לעממיא פלתי טעומה, ופסירש"י (לקמן פ' ס"ד) לא עזרתי אלהות אלה מעלים חס וגולגלת לכומר ע"א כי פעל עזר על הכנעת הנכנע תחת ידי מושל ונתינת המס אליו, כמו עזרו את כדלעומר, ויהי למס עזר, וכן חרגומו כאן (דוא ווירסט פ"רעמדען גאטעטען אונטערזוירפ"ג זין), וזהו אין לורך להוסיף על לשון המקרא אמנם ר"א פ"י כפשוטו שאמר בואם בגלות ילאו מהם מכלל הדת עתוך הגלות והגזרות שלא יוכלו לסגסל: (מה) ובאו עליך כל הקללות וגו' כי לא שמעתי. בלשון עזר, ולמעלה פ"ב אמר ובאו עליך כל הצרות וגו' כי תשמע בלשון עמיד, כי על העברה אין עונם רק אחר שמעשמה לכן נאמר צו צעדי, אמנם בקיום המורה כי עלי שבר קודם עשייתה כללחמ"י (כענין מי הקדימני ואשלים) רק שאין שבר המוקדם מופלג כ"כ כללחמ"י, לכן אמר צו לשון עמיד (רע"פ): (נז) ובשליחה. הוא כנוי לולד שיואל עכשיו לאויר העולם, והוא מלשון של, אשר יורה על השמיעה כמו ושל הדבר מן העץ, שישמע הדבר מקחו, וכן כאן שנשמע הולד ויתק משרשו ויולא לחון, וכמעט נפל שהוא מלשון הפלה, או יהיה ענין ובשליחה הולד הדבוק עוד בשליחו שהוא הכים שהולד נולד צו והוא צא עמו לאויר העולם או אחריו, וכן נקרא בלשון רז"ל שליח, והוא ג"כ מלשון השלה והשמיעה, כי אותו הכים הוא עצמו הנציה השמיעה משלל של צילי הכקסה בתחלת הכריזה והוצאה לתוך הכחם ע"י נשיפת הכחם ושם היא נשרשת ע"י חיזה ליחה דקניית, ותקום הדבק יקרא עוגת הכחם (מוטעטערקובען), והצילה ההיא הדבוקה היא הקולעת הזרע הצא ברחם והיא הולכת הלך ונפוח מיוס ליוס, כל עומת שיגדל העובר המתהווה בתוכה הלך וגדל ונעשה שומר לולד כקדום צילת המתרגולת וחופפת עליו כל ימי ההריון עד צוא עת פקודתו ללאת לאויר העולם. שזו יתבקע אותה הקדום, והולד נשמע לחון והקדום עוגת הכחם אחריו והוא נקרא שפולי לידה (באכגעבורט), וכבר הסלינו רז"ל שאין שליח בלא ולד והוא מוסכם מגדולי הטבעיים (בני"ל): (נח) והשלא ה' את מבוחך. מופלחות ומודלות משאר מכות, וכן והפלה ה' צין מקנה ישראל (שמות ט') ע"י והציל, כי שם פלח בל"ף ופלה צה"א ענינם אחד, כמו כלא וכלה, לא יכלה מנח, ויכלה העם והציל, ומ"מ הצדל צניינס לרש"פ, בל"ף הונח על דבר היואל מכלל השאר ע"ד זרות ופליאה מן לעצב, שאינו ראוי להיות מלד המהלך הטבעי, אמנם פלה צה"א אף שהונח ג"כ על הליאה

מגדל המלך שצמחו, וימי הליכה האלה חננה בלתי נעצת, ועיקר הוראתו ענין צריכה דהיינו שהוצרך הדבר מן המלך להיות מיוחד צעניו מן אותו המלך שהוצרך ממנו, וזה הפלה ה' חסיד לו (תהלים ד'), אלו המלך הפלג בל"ף היה המצוין שנעשה לו גם ופלא שנתחמד ונשמעה תפלתו, והוא נאמת אינו מעשה נכס כ"א דבר מלוי כמנהג אלהי לשמוע תפלת לדיקים, וכן הפלה ה' בן מקנה מלרים, הנה היו ב' הלדדים שוים נעשה הנם עמלו בלי יתרון זה על זה, כי לא היה יותר פלא בזה שלא השיג הדבר את מקנה ישראל וזה שהיה השיג את מקנה מלרים, כי המקריים גם שניהם היו מעשה נכס, והלך השור שבהן היה דבר פלא שהשיג את האחד ולא השיג את השני, וזה שהוצרכו זה מזה לא היה צעמו גם כ"א צריכה והצללה, ולכן אמר והפלה בזה"ל כלומר שיעשה צריכה והצללה בין הלדדים (אויסזאנדערן), וכן אשר יפלה ה' בין מלרי וצין ישראל; לא כן כאלו שומר והפלה בל"ף שהענין שיהיה צמין המכה נעשה גם ופלא שיהיה משורה צענייה מכל שאר מיני מכות המלויות צטבע וזההיה המכה דבר יולא מגדל המצב: (סא) עד השמיך. אין לפרשו כמו עד ירכה עד פרסה שהוא שייכות הכלל (עד ועד בכלל) שהיך והפרסה נכלל ג"כ צענין המושא, שצריכים להיות מקשה, ותחול ההשפעה אחרי החללים והמוריס, דהא נאמר אחרי ונשארם, וגם הנציא (ירמי ל"א) אמר אם ימדו שמים מלמעלה גם אני אחתם בכל זרע ישראל, ואמר (ישעיה ס"ו) כי כאשר השמים עומדים כן יעמד זרעם ושמם. אבל הוא שייכות מלרי (עד ולא עד) כענין עד עלם היום הזה עד היום, שאיך של מלרי אינו מתפשט כ"א עד עמלו של יום הכף או עד הקרצת העומר, ויום הכף אינו בכלל אישור המלך נמלא שאין ליום הכף שום שייכות עם היום שלפניו כ"א שייכות מלרי, כן כאלו אין להשפעה עם החללים הקודמים כ"א שייכות מלרי לבד, שהחללים לא יחולו כ"א עד הגיעם קרוב להשפעה, ורק החללים יחולו ולא ההשפעה. ויותר נראה כי מלת עד כאלו ענינו קדימה (עשה, צעפאר) כמו עד בואי חליך מלרימה כלומר קודם בואי שהוא קדימת זמני, ורבותי יושמוהו גם לקדימה מעלייתם, כאמרו עד שאתה שואל על דבר זה שאל זה, עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה בלבדך התפלל שלא יכנסו מעדנים לנפשך (תוס' כתובות ק"ד), והבדל בזה הוא, שצמלת עד להבדל זמני נכלל גם השני, רק שהראשון קדום לשני בזמן, ולהבדל מעלייתם הראשון קדום נמלה לשני אף בשאין השני זה לכלל הוי, עד"מ הפורץ משפט על אחד ממעוייני מיתה ואומר בלשון זה משב שבע שנים צב"י עד המיך "שכלל בזה שמי כוונת מתחלפות, אם עונש כפול צב"י ומיתה, ובזה מלת עד קדימה זמנית", שהצב"י תהיה מוקדמת בזמן להמיתה הבאה אחר, או שהיה המכוון צמלמו, להודיעו כי מן הראוי לעשו צמיתה הממורה שצעושים, אמנם מלך רחמי יתום עליו למעט צענשו, שישב צב"י שבע שנים, והוא עונש מעולה ומשוב יותר לנחור בו מן המיתה שהיה רע שאין אחרי יותר, ובזה מלת עד לקדימה מעלייתם (ורומה מלת עד לנלה אשכנזים (עשה, צעפאר) שכולל ג"כ שמי מיני קדימות אלה, אם קדימה זמנית, או קדימה מעלייתם, ואמר עד"מ דוא זאלנסט זיענען יארהר געפאנגיגקשערשאטע ליידען צעפאר דוא געשפירטעט ווירסט, ונכלל בזה שמי כוונת הנזכרות המתחלפות זו מזו, ומענין השני מלת עד כאלו, קדימה מעלייתם, והמכוון שאלו גדול מטאם היו ראויים לעונש היותר חמור והוא ההשפעה הממורה, ומלך רחמי ית' עליהם יצטרעו עליהם הקל ממנו והם החללים והמוריס, והם קודמים נמלה לעונש המיתה, והעונש המעולה יציא עליהם ויחולו החללים והמוריס, והעונש הגרוע לא יחול כ"ל ההשפעה, ועל כוונה זו יתפרשו כל לשונות הצאים בפרשה זו (לעיל כ') ועד הצדק. ושם כ"ב, כ"ד, מ"ה, מ"ח, כ"א. ובמדרש צב"י ד' מ"ז ג' יעלם לא כתיב אלא יעלם (כ"ל מלת יעלם כאלו נשמה מעט שבה העי"ן צב"י לבד שלא כמנהג מצריים הצאים צב"י) אלא יעלם יכבש לון ויכסה לון דלא יפקון לבד ויהיו כבושין מכוסין, עד השמיך, מה דלא יהא לעלם ולעלמי עלמי דהא אומי קצ"ה דלא ישיגי ית ישראל וחוכוניהן יהי קיים חדיקא: (סח) באניות. רש"י הוסיף מלת צב"י, כי זולת זה אין זו קללה אם ישובו שם על ספינות, ונראה לי מלת באניות הוא מענין תאניה ואניה, ואנו ואכלו שתמי, וטעמו צממד האכל והפסקד (אם יאמנעפאללען לושעאלדע), עמ"ש צבא בואי יולא צתוך מלרים ובמדרש צב"י (פרשה זו ד' מ"ז ע"ג) והשיבך מלרים באניות הכא אינו כנא דאמרת דלת דרש צעניות ומכלה פרוטה מן הכיס. יע"ש והוא כדצרינו:

כט (ה) כי אני ה'. אחרי שפרשה זו לא התחילה בלשון וידבר ה' א"מ, רק ויקרא ויאמר אליהם, ובכל הפרשה ידבר ממנו ית' בלשון נסתר, אשר עשה ה', ולא נתן ה' לם, מה שאמר כאלו אני ה'? ה"ל להבין הדבר בלשון נסתר ולומר כי הוא ה"א. וה"ל שאין מלת אני כאלו כנשאר מקומות להוראת הגוף המדבר צעד עמלו (איד), אבל הוא שם הש"י, כמאמרו (סוכה מ"ה) אני וה' הושיעה נא, לדעת ר"י לא אמרו בהקפתם אלא ה' הושיעה נא רק אלא אני

אני וזה הוסיפה נא, וכבר הרחיבו המצרים לבאר מעט סחרי שני השמות האלה (ע"פ רש"י).
 ונמכרש"י (בצנחל כ"ג א') גופא דלינא אני אל"ף כ"ד י"ד. וכבר אמרו שכל כוונה זו אמר
 הלל (סוכה כ"ג) אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן, למקום שאני הוהב רגלי מוליכות
 אותי, ונמכרש"י (בלקוטים דמ"ד ד"ג) שכינתא דאקרי אני ומהא אמר הלל צפ"א דאבות אם
 אני לי מי לי, ועל כוונה זו פ"י מאמר צהאזינו ראו עתה כי אני אני הוא, ששניהם שמות כלשון
 אני וזה, כמ"ס הרצ"ח ס"ס, ועמנו ע"ד הפסע אני הוא ששמי אני. והגרי"א צפ"ה"ס אמר דשני
 שמות אלו אני וזה הם ראשים וכללים לכל שצעים שמות. והם צאמנע השצעים, והם כוללים
 אותם הראשון מלמעלה עד חזיו, והשני משני ומעלה. ולקרב את הדבר ע"ד הפסע לבטא את
 הס"י צפ"ס אני, כ"ל, אחרי שיתם לב על עיקר הוראת מלת אני אשר יורה על האדם המדבר
 צעד עלמנו, שאמר צו הרש"ס שהוא מנחה אן שהוא מלת השאלה אל הגבול שאליו (ווא"הין),
 כמו אן הלכתם (ש"א י"ד), עד אן תמלל אלה (איוב ח'), והחמיר למלת אן י"ד הכתי המדבר
 צעדו, כמו ידי רגלי, ומה נעשה מלת אני, ומוזנו אן שלי (מ"י חיינגעס ווא"הין), מכתי פאסעסין,
 כי ענין ההכרה והידיעה הוא התנועות למה שמחן ממונו, וצפננו צו אז יכינו מזה ואין הוא,
 ואין המכיר נפעל מן הדבר הניכר אזל הוא הפועל והדבר הניכר הוא הנפעל, כי תמיד תנועת
 ההכרה קודמת למעשה ההכרה הידיעה, וזה צומן שהדבר הניכר דבר שמחן ממונו, אזל המכיר
 וידע ח"ע הרי הוא עלמנו הגבול שאליו תנועת הכרתו, וזה יאמר המכיר אלה עלמנו על עלמנו
 אני, כלומר נושא שבת הכרתו נוטה לעלמו (רעליגיאקוס). עכ"ד. לדברי אלה לא יתכן לומר
 צאמנע מלת אני רק העליון ית' לא האדם, כי עמם האדם הוא הנפש, והגוף אינו רק המקרה
 הדנוק צע"ס, וכל יכולת השגת האדם צלמי מתפשטת רק על איכות הדברים לא על עצמותם,
 כי עמם כל הדברים לעולם דקומו ופערותיו אין אלו צ"י יכולים להכירו צדום אופן, כי אם ישאלנו
 אדם צד"מ עמם האם מה הוא, אין צדינו להציג רק שהוא דבר רוחני המאיר המממש והשוקק,
 ואלה הסימנים וכיוצא בהם אינם רק איכות האם לא עמם האם, כי עמם האם מה הוא לא
 ידענו להשיצו, אף כי הדבר השוכן בקרבנו ושאנו מרגישים הרבה צורה והוא הנפש שלנו, אין
 חנו צאים צו לעולם אל ידיעת עצמותו, וכל מה שנשחל לקרב לו ממונו אל הגוף ע"י שנאמר,
 שהנפש הוא הכח היודע המכיר המשכיל והרוח והדומה לאלה, כ"י אינו רק איכות הנפש, אזל
 עמם הנפש עדיין לא ידע מה הוא, ואחרי שהמכוון צמלת אני הוא (לפי המצב) נושא שבת
 תנועת הכרתו נוטה לעלמו, ואחרי שהכרתו איש הוא צלמי אפסרי לאדם, ח"כ כשיאמר מלת אני,
 אינו צורך האמת כ"א צורך מושאל, אמנם הוא ית' היודע את עצמו הוא הוא צאמנע הנושא
 שהכרתו נוטה לעלמו, ויכול לומר צאמנע על עלמו אני, לכן שפיר נופל עליו ס"ס אני. ודי צה
 למשכיל. עמ"ס צה צהאזינו אני אני הוא. וע"י פ' אחרי ואמרת אליהם, וצמ"ס ר"ע ואמר וידעתם
 כי אני ה': (פ) ראשיכם שבשביכם. רש"י פ"י ראשיכם לצנטיכם ורצ"ע אמר ראשיכם שהם ראשי
 שצנטיכם ויותר יתכן כחצ"ע רש"י סנהדרין דלכון ואמרכלי שצנטיכון, לפ' שצנטיכם מענין שצנ מושלים
 (ישעיה י"ד), לא יסיר שצנ מיהודה שהוא כנוי לשכרה ולתמשלה (סלעפערפריהרער), ויפה אמר
 הגרי"א ראשיכם הם שרי אלפי' שהם ראשים על כלם, שצנטיכם הם שרי ממות שהם שופטי ישראל
 כמו לא יסור שצנ מיהודה, שאמרו עליו (סנהדרין ה') שצנ אלו ראשי גליות הרוזין. זקניכם
 הם שרי חמשים המלמדים תורה צדיקים, וטוטרנים הם שרי עשרות הכופין על קיום פסקי הדינים:
 כל איש ישראל. דע שצנ"מ שצנכ"ר איש ישראל או כל איש ישראל הרגון צו האנשים הנצבים
 צמעלה מה, ולא כן ויקהל דוד את כל ישראל מן שימר מלרים ועד לבא מות (ד"א י"ג),
 שהרגון צה כל עם ישראל, וכן כאן אמר (לעיל א') ויקרא משה אל כל ישראל, והיינו הנשיאים
 והעם, ועכשיו אמר. אחם נלצים וגו' ראשיכם כל איש ישראל, הנה כל איש ישראל הוא כלל שאמר
 הפרט, הראשים והנשיאים עפ"ם נטיכם וגרן דהיינו יתר העם (דו"ה): (י"ד) אינו פה דורות העתידים
 להיות (רש"י מתנחנח) וכ"ת יצ"ע, וכ"ס ראצ"ע. כי אין לפרש שאינו פה שלא צה הנה משמעת
 סבה המונעת אותו מלכזב הנה, שהרי כתיב אחם נלצים היום כלכם כל איש ישראל, וע"כ שהוא
 על דורות הצאים מעדות הכתוב עלמו (לקמן פסוק כ"א וי"ד) ואמר הדור האחרון צניכם אשר יקומו
 מאחריכם וגו' על אשר עזבו את צבית וגו' אשר כרת. וצמסם גמגם צה מר מופרשי הפסע: (פ"ו) אשר
 עברנו, אשר עברתם. לדעתי אין זה ככל לשון העברה והעסקה ממוקם למקום דא"כ האמר הוא
 למותו, אזל מלת עברנו ענינו כאן כמו ויעצרו קול צומתה (שמות ל"ו), מעצירו שופר צכל
 חרנכם (ויקרא כ"ה), שענינם ההכרה צקול להודעת הדבר (נעקאטעמאכונג) וישמם לכונה זו גם
 צלי התקשרות מלת קול, כמו (ש"א צ') אשר אנכי שומע מעצריכם עם ה', ופירש"י השמועה אשר
 עם ה' מעצריכם מוילאים עליכם, ומה הענין אני לעציר כל מוצי צבי תשא. ע"ס. וכן עברנו
 כאן

כאן כלומר נדענו, דומה ללשון אשכנזי (וידר האצטן ערפלארענען), כל הענינים המפורסמים אשר נדענו בכל הגוים אשר עברתם ציניהם, וכמשת"צע וגבורן דענד לנא זין עומיאל דענדרון: (יח) בשירות לבי אלך. אשר שדך מעון ממור ע"י, זאת שאמר אשר לנצו פורה וגו', סוף לו ענין רע ומר, ואמר עליו מן יש זכם שרש פורה רש ובעה, והוא איש אשר מקורו משמח ציפורות ופטרט סוף עיקריות צמורתי, והוא ששטישמע דברי האלה הזאת, כל דקדוקי הצרית ופסרי המלות מענינים שונים, קלחם מוצאים בטעמים וקלחם שאין לשכל מוצא זהם, כי מוצר מקור הסכמה יח' מוצר, רחשכל צעמו לאמר הנה צלחת הרבה מלות יש אשר חנו כנוך זהם ולבי נוקמי בהצנחם, ואני צענים בטעם ומלחמה חמדיית, פעם אחת עורר לקיומם ופעם אחרת, וכל זה להיוחס דברים שאין הסכל מחייבם, ואין זיכלתי להשיגם, לכן לא אלך חלא זמם שמשצב לבי וסכלי ומה שדעתי גוררת שהוא צלחת דבר בטעמו, וזו יהיה שלום לי מצלי שום התנגדות פנימי, כי צייתי הולך אשר הדברים הכנויים בטעמים, שצעה לה נפשי ומשתעשעת זהם, משל"כ בדברים הנעלמים וצלתי גלויים אל הסכל (רע"ט), ומלת לב הונח על הדעת והסכל והצינה, כמו כלב נכון חנות חכמה, וראיתי אני כלבי, מן יראה צעיני וכלבנו ציץ: למען פסות הרורה. לא יחנן לפשר כאן מלת פסות לשון רצוי וחוספת (אנטיפסן), דל"כ היה לריך למדוך לו מלת על, כמו פסו פנה על פנה, פסות חטאת על חטאת, לפסות עוד על חרון, חספה עלימו רעות, עולותיכם פסו על זנחיתם, וכאן סוף אליו מלת את, שהוא יחס הפעול, לכן הנכון כח"ס החכם חנן-גלחם שהוא לשון כליון וכריתת (ע' ר"ש צ"ט) סוף ואדון, כמו מן חספה בכל חטאתו, סוף חספה לדיק, צקס נפשו לפסותה, את הזקן חספה, (ע' רש"י על חספה עלימו רעות); וזה כמו חס הכרה את הארץ, כי הרו' צמתיים כמו השציעה צאכילה; למחש. הוא כנוי אל הנפש המתחזה חמיר לרוע למאן חלומה, וסוף חשוקת החלומות כחוס המלא לשמות, והממלא חלומותיו דומה לו שמרו ומשציע ח"ע, ע"ד לכה גרוה דודים (משלי ז'), שידמה חוס האהבה לחוס המלחון והדודים משקים האהבה כמים למלא (וצלחת חיינה שציעה כ"א לפי דעיונו, וכמאלמרם משציעו רעז ומרעיו צעט), ועם המקרא למען פסות הכרה את המלאה, צדי שסרוי צמתיים משקה חלומותיו יצית ויכלה את המלחון חליהם, וכמו המשל שצפי הכפילים (דלומי דער ריש דען דורקט פֿערניכטע), וזה מלת למען כחיתת טעם על הקודם, צמיתות לבי אלך שלום יהיה לי, למנוע ח"ע משמירת המקיס שאין טעם נגלה, צדי למלחמת חלומותיו צמאכלות וצמיתות האסורות לנו מה"ט; וקרוז לזה פ' הכל"ט, ואינו רחוק לומר שמתל פסות הוא הלשון המורגל בדברי רז"ל פסו לי כחורא, דל"כ ליספי ל' צידים, והיינו השציעה הגמורה, ועם למען פסות למען משציע הרו' את למחון חשוקת הלכ (דלחם דער טרונק דען דורקט לל"ט), והענין אחר: (יט) יעשן אף ה'. ישמע הכחוד להאחזן כדך שהיא רגילה אף שאין זה לפני המקום (כס"י), וצמחת כאשר נעמוד על שרש לשון יעשן אין צמלילה זו הגשמה זו יח' על מדת הכעס המוגזת, כי שם עשן המורה על אותו הגשם הדק האירי העולה מן הגשם הצוער, הוא כוונת משרש עם (כח"ס רש"י) המורה על הפסד הרבצת הדבר ודנקותו, כמו כנגד חכלם עם, ועלמי עששו, ותמך כעס ממורו, ונכנס מזה שם עשן בחוספת טו"ן, והורחתו לפי"ז דבר הכא והפסד ועששו הרבצת הגשם, והמחון העיקרי בפעל יעשן לפי שרשו, יעלה כליון והפסד (פֿערזוועגן), ועם מלילת יעשן אף ה', השגחת הס"י צליש שהוא חכלה אותו, אף ה' כמו פני ה', ור"ל השגחתו, אף ממלת אפיס, דע כי כל לשון עזו וחוקק מפורגמים עשן, להררי עזו (פסלים) תרגומו לטוריא עשיניא (שם ל"ד), כי חלה מעחי חנה עושני (שם ק"צ), לור עחי תקוף עושני, ומזה ת"ל גם כאן מלת יעשן יחקק: (כו) באף וחמה ובקצף. על מלילת חרון אף הנאמר חללו יח' גליתי דעתי למעלה צפ' שמות, ולשון עברה צוחסתן צויתעצר, ולשון חמה יראה לומר אחרי אשר תצונן הצורות הרבות אשר צמק העיקרי חם חמה חוס, אפשר שזהו הלא הכללית בכל חלה, הכלל המקשרות ולמנוע לעלמו: הגדר ילמס המקום המדרות לעלמו, ומצדילו מהמאחד עם חם שמעצר השני לגדר, ע"י הונח שם חמה (מורער); ובהשאלה אני חומה על צחלה המלמלחת צעמנה להיות מוצלחת ומפורשת, ונחתה כחך סוררת לכל איש, האסה הנשאלת לאיש קורחת לצבות צעלה צמס חמי, חמתי, ע"ס שילמנו חותה ע"י נשואין חלה להיותה לצד לזה, צלתי אפשרי לה ההתחצרות וההתקשרות עם אחר, דליתחל לבי חרי לא חזי, (ואבות האשה לא יקראו צמס זה לצעלה, כי אינו מלמלס צמסואין, ולא יקראו חללו צמ"כ כ"א צמס חותן, יחור חותן משה); כאשר חלקי הסומן שצמלצ ילמנו עמס להחצער יחד זה עם זה להיות מופרדים ומוצדלים משאר החלקים שהיו מעורבים זהם יקרא חממה (ראסס), וגם צלי חל"ף, צמחן חליכי צממה (חיוז כ"ט), לצע השמור יקרא חוס ע"ס למנוע לקבץ ולסצר הלות יחד, ולהיות שאין דבר צעולם אשר יכול למלס ח"ע כמו האש, כי לקטן

לקנות חלקיו ורפוי מצורם זה עם זה יוכל ללחץ צמיחויות הגשם ולכנות צנקניו מליטתו (פארום) אפילו הם דקים יותר פחות ופחות העברה, ונמנו יתפעל הגשם כי כ' על צינתו קצלי הרכבתו להפחד חיס ונפל אחיו, ואף אם לא יפסידנו לגמרי יעשנו עכ"פ מרוך ופסוגי כולו מוריס מוריס ריקנים, ולעשות פירוד בין דרכות חלקיו, לכן כל דבר שנוגד זו פעולה זו יקרא חס (ווארס), וע"פ כך השמש שהיא מקור פעולה האם קרא ג"כ בשם חמה (זאנגע); וכן שם חמה על הכעס, כי כאשר חמה לו לאדם על דבר המתנגד אליו יתעורר הדם להפחד ולהתנועע משאר שטחי הגוף ויהמו גלי הדם לעלות ולהתחבר יחדיו ולנמנע עלמו אל מקומות מיוחדות צמיס, עד שצנשאי החרון רשומיו נכרים היטב, הלחיים מאירים, העינים נוזלים, הפה מולב להזיס, ומהנחירים ילא קטור אף; והנה שם חמה עליו יח"פ המרוחק מכל מיני התפעלויות צחליות הריחוק, ע"פ ההוראה העיקרית, והיא התחלקות השגחתו יח' מצני אדם, אם צעונותיהם דוחקים עד"מ את רגלי השכינה, לצלי היות לו משקן בתורם, וכאלו למנה השכינה השפעת טובה לעמנה, ונעשה תחילה מנדלת צינה לבין מקצלי השפעתה, וע"פ הלעמנותה להפריד בין המשפיע למקצלים אותה, הנה שם חמה לפי ההוראה היסודית; ועל ההתחלה אל הנמנע הזה אשר גורם הפירוד כאשר לשון יעיר חמתו, ועל השבת התרחקות ההשפעה כרצונו כאשר לשון מסיב חמה; וכדמות רא"י לדברים אלה מרבותיו, כי אמרו במדרש צ"י (פ' בשלח) והמים להם חומה מיתנים ותשמאלם, שהם נתמלא עליהם חמה, אל תקרי חומה אלא חמה. ע"פ. הנה אמרם א"ת אין כוונתם שני הקריאה רק שני המוצן, והוא לפי ששם חומה צמקוס זה הוא חסר וי"ו, צל לדעתם גם לרמו גם על כונה שני"י, ולפי ההוראה הכללית משותף שם חומה עם שם חמה, כי עיקר ההוראה פירוד הדרכות ורישוק האחדות; וכן שם קץ הגאמר אללו יח' יש לפרשו לא מענין הכעס והזעם כי"א מענין הצדל ופירוד הכעס צינו יח' לבין צוואיו, כי אמרו מחקרי הלשון שההוראה העיקרית בשם קלף היא על התליסה והצצירה (רייסען, צרעכען), ואמרו שכן הוא בלשון ערבי, וזוהו המכוון צמלת כקלף על פני המים (הושע י"ד) (שפליטער), וכן שם בפני לשמה ותאחזי לקלפה (יואל א'). עשוואם לערקניקטעם) והוא דומה לשם קלץ צצ"ת, אשר פעל ממנו ויקלץ עץ (מ"ד ו'), שהוא על הצדלת הדבר לחלקיו, והוא גוונא כיחא לן לפרושי מלת קלף הגאמר אללו יח' על הפירוד והצדל הכעס צין אף חמה וקלף חיו רק צין מעט להכנה, כמו שהוא למפרשים לפי דעתם צצ"חור המלות האלה על הכעס והזעם, ועמ"פ צצ"פ דברים צצ"חאף א': (בח) הנסתרת וגו' והגגלה. כתב רצ"ח שמעתי בשם הרמזים ז"ל פירוש פסוק זה, הנסתרות לה' א' קירות המורה הנסתרות וטעמי המלות, להש"י הם, ואם לא יזכה אדם שיקח שמוץ מנהם צידיעת שרם המורה צענין גופני, אין לו להמנע מזה, שהרי הגלות לנו ולצנינו לעשות. והפירוש הזה צעמנו שהם יקר ופסיר חבל חיו צענין הפרשה. עכ"ד. חומס לפי המוצא לעיל (צפ' צצ"חירות לני חלף), שפיר הוא מוכיח הפרשה המדצרת מן המצוה צמורת ה' והמצוה צמורי חלחי מלד העלם טעמיהם וסודותיהם, לכן חסם כאן צצ"חורה זו — והיות שהדברים האלה הם יסוד התורה והעצודה, לא חמנע מלהעתיק דברי רל"ג ש" עפ"י ח"ל, אולי יחשוב המושב כי האדם יטעם אם לא יושגו לו כוונות התורה, ואם ה' שהישרה אליו מקיץ השלמות האטטי ה' צלתי אפשר שיהיה אדם לדיק צאצ"י שלא יטעם, כי לא יוכל לעמוד על כוונות התורה בשלמות, ואם ה' זה אין א"ף יחכן שיהיה ש"י לשמור כל מלתיו ואם לא ישמרו כולם יגיעו להם העונשים הנפלאים, והנה להפסיר זה הספק אמרה כי, הנסתרות צמלות התורה והם הפעולות אשר תכוון אליהם צהם מפני היותם על מה שהם עליו הם דברים לא יושגו על תכליתם, כי אם להש"י לצדו, ולזה לא ייוחס טעם לצלתי עומד על כוונתי, ואולם הגלות מנמות"י והן הפעולות והדברים שזוהם התורה לעשות או להמנע מהם הם מוצה לנו ולצנינו תמיד לדורות לעשות לפי מה שגזרה התורה מהם, ומה יתצאר שאין ראוי לאדם שיאמר. הנה מפני שכונת התורה צמלות כך להיטיב אל דבר כך או להרמיק מדבר כך, הנה אני שאני מחייב צאופן שלם אל הכוונה ה"א אין חסם אם אצור על זאת המורה, ולזה אמר הנסתרות לה"א, להורות כי אין יכולת צאדם לעמוד על כוונת התורה בשלמות, הלא תראה כי גם צמלות שצ"חורה התורה תועלותם חטא שהמ"ע צמסנו שהוא נשאר מנה שכונת התורה צמלות ה"א להרמיקו, כי הוא הרבה לו נשים לחסנו שלא יעו לצבו מרוב קממתו וגורל מעלתו וכש"ל צזה. ובכלל הנה ג"כ מה שזכרה תורה תועלת מורה אפשר שיהיה זה אללו הש"י תועלת אשר, הלא תראה כי התורה זכרה צמקוס אחד צמלות שבת תועלת אחת והוא לזכר מדות העולם, וצמקוס אחד זכרה צו תועלת אשר שהוא זכר לניצחונת מלכים, ומה הוא מוצא שאין רא"י מנה שזכר מהתועלת צמורה שלא יהיה שם תועלת אשר זולתה אלל הש"י, כש"י

כע"כ צמח שלא חזר בחזרה המועלת אצל עמדתו עליו על דרך המקרה והעיון. והגון זה המצב כי הוא מוגדלי המצבים המוריים לעמוד מכת המורה שלא יבואו מועלים ויפגלו ע"ד. ורמזי הניח דבריו אלה וחתם עליהם שהם נאים ומתקבלים, ומי יתן והיו הדברים האלה מרותם עלי לוח כל המכונים צענייהם. והנה הרי"א והרצ"ח טרחו הרבה לייצג המקרה הזה ולקשרו עם מה שקדם, וכל מעיין יפשוט בלדק שהם לחוקים מאל. והגיל הזה עם מה שראיתי בספר מנחם מנחם למר"ק שהתעורר על מ"ש משה כאן לעצד צדדים, אמאי אלערך למחדר לאעלא יתהון צקיינא, הא כבר עלו צקייני צקיינא, ותו דלא חזינן הכא לישראל אחינו מידי, ואמר דצקייני אע"ד דהקדמנו נעשה לנשמתו היו אנוסים לפי שהיו צמדצד שמים ולא היו יודעים שום דרך ולא היה להם שום מחון כ"א הון (וזו דוגמת כפיית הסר כגיגית) ומשום הכי השתא דהוי צפוק ארצעים והיו צצמירחם כלה משה להעצירים, ואינין לא אהדרו לי' מידי משום דשתיקא כחולא דמיא. יע"ש דצדרי. והנה הסערה גדולה מאל ח"ך יעצירם משה צצריה המורה, והם לא יקיימו ויקבלו דברי הצריה הזאת צפה מאל, כמו שפעם צצריה הראשון; ולולי דמסתפינא הייתי אומר כי מאלר פסוק זה הנסמכות וגו'. הוא מאלר המקבלה (קאסר), והיא משונת ישראל אל משה, וזה קיימו עליהם ועל זרעם אחריהם דברי הצריה הזאת צמארם. הנסמכות לה' אליהו, והנגלות וגו', ומי שיעצור צמחר יהיה משפטו צידי ה' לצדו היודע חעלוות לב, ואין אדם יודע עומתו של חצרו, אצל אם חסיה צגלי יהיה חוצ לבו ולצניו לצער היע מקצנו, ואם לא נעשה צהם דין יענשו הרצים על פשעי היסוד. וזה אין המקרה יולא מידי פשוטו וצא על מקומו הראוי אחר חמיתת משה את דברי הצריה. וסמכים לזה מנה שמוהים שהקורא בחורה צצור, צמקרא זה הוא מנצי' קולו צו יוחר מצמה שלפניו; וגם מה שהקורא מנצי' קולו צמקרא השקיעה ממעון קדש צבי חצא, נראה שהוא זכר לקריאת פרשה זו צומן הצית צודוי מעשרות, שאלו צירושלמי דעד השקיעה היו אומרים צקול נעוך ומכאן ואילך היו אומרים צקול גבוה. ודע שהמפרשים מאלר הנסמכות צפע' ומאלר והנגלות צפע' הוא מוסכם עם הנגינה, שהטעים לפני מאלר והנגלות אחנה להספיקו מנה שקדם לו, אמנם אחרי שראינו שצבל הטעמים עלונו עשה נקודות על לבו ולצניו למעט צו הוראת האחנה, ולעשות מאלר הנסמכות והנגלות למאלר אחד (כמנצור צכנהדרין מ"ג ע"ג יע"ש רש"י ותוס' צסם ר"ח) יש לנו לצאר ג"כ צד"ז, והוא. כי חורה משה הכחוצה לפניו היא נגלית ונסמכת, נגלית היא כפי כוונתה הפשוטה, כמו שהיא מתורגמת מן המתרוממים ומנצורת מפירותי הפסעניים, אמנם נסמכת היא להצין חותה חוץ מכוונתה הראשונה הפשוטה גם את כוונתה הפנימית שהיא צמנת הכונה האמתית לפי המכוון מן נותן המורה ית', לדעת החכמה עליה, ולהודיענו צה ענינים יקרים ומדעות נגבות עליונות מאל הנמלחות צכוונות המורה כפי המורה צפע'ע, שהוא הפירות והציאור על מלות המורה לפי אמתת עומק ענינה, וכבר קראו דבותיו את המורה צפע'ע צסם נחתר ונעלם, כנ"ש ע"ש ויגד לך חעלויות חכמה כי כפלים לחוש' אלו הלכות ומדעשות. ע"ש. ועל אלה החפלה דוד גל עיני ואציעה נפלאות מתורתך, והוא המכוון לדעתי צנסמכות ונגלות דקרא דילן, אחר שאלר משה לכל ישראל, אחם נצבים היום כולכם לעצדכם צצריה, והאריך לצאר להם עומם העוצר על דברי המורה, קבלו עליהם כל איש ישראל פה אחד למחר. הנסמכות וגו' והנגלות וגו', יראה מתקבלים אנו עלינו לעשות את כל דברי המורה הזאת, צין לפי הנגלה צין לפי הנסמכת צצה, ולמ"ד של לה' כמלת של אז מן, כמו לה' הישועה (חל"י ג') דחגונו מן קדם ה'. וכלמ"ד למי אתה לעצדך ליעקב, שלמי אתה של עצדך. וכן הנסמכות לה' הנסמכות מן ה'. וצדע"ע (נשא קכ"ג צ') הנסמכות יראה ואחכה, דלינין צמותא ולצא צמללס דגופא וצרישא. והנגלות, המורה והמלות דלינין צגופא וצרישא לצד, דלי צד כס דמיל לקצ"ה אז רמים לי', דא לא ידע צד כס אחרא צגיד דליאו מלה דלא אחגלי' אלא צירו קולו צצריה, אצל צד כס דמתעסק צאוריית' ואזיל צפקודין דעסה, דא אחגלי' לכל צד כס:

ל (א) הברכה והקללה. הצרה צעה שהיו מעשין רמזים, והקללה כאשר קלקלת מעשין — אשר הדיחך. חשיב אל לנך כי הוא ית' הדיחך צתוך העמים (לא צמקרה) גם לא השליך להסתחך מתוך צורק חפץ מידו להפרידו מעמלו. רק כמדת ודוחק דבר מידו לאט שיד המדית דצקה חמיד צנדס וצשף קף לאט לא צורק צממת כמו ומחיקו כמו רגע: (ב) ושבתי וגו' ושמעת בקולו. לא זכר כאן עשיית המלות ושומירתם רק שמיעת קול לצד, שמיעה לקבל כלם לעשות, לכן אמר ככל אשר לא כל אשר: (ג) ושב את שבותך. ושז כמו וסשינ, ולדעת ר' יהודה מדקדק הראשון מלשון צצוצה ונחת חושעון ענין השקטה והנחה. והטעים הש"י ימלא מטוה צצצויים ויתן להם רחמים להגים להם מלחמה, ואח"כ יסוב ויקבלם; וטעמו על פירות זה, כי הגולה מאלרו לא יפקו אף אם יהיה שם צמענוגים גדולים. ויגל שאין ענינו מנוחת הגוף ושקיעתו מנצח

מלצר כ"א מנוחה רלונית ושקפה פניונית הנמלא בנפש כשיחמלא הספץ והרטון המצוקה, כענין פני ילכו והגותי לך, כי כשנחמלא רטון המצוקה נחמל דעמו זה, וכענין יסר צדק ויניסך, כלומר ימלא רטוןך (וייללפלהרען); שצותך, משרש שרש שנינו מהפסוקה נחמל משה שממנו אל מה שאליו, ושנוי הממשלה מדרך הרע אל דרך הטוב (ד"ה צעקעסרונג), והיא המצוקה, ובה מלת ושז אינו יולא ממשמעותו להיותו פועל עומד, וא"ל להחליפו במקום והפיו כדעת המפרשים, והסעם אשר שאמר ושבת עד ה"א לשמוע צקולו והוא צאמת רטון ית' הכולה במצוקה עמו ישראל, עז"א אשר ושז ה"א את שצותך, כלומר הוא ית' ימלא כציקול מנוחה ומרגוע במצוקה זו, אף שלא תהיה מצוקה מהפכה רק מלד יראה העונשים והקללה הנחה עליהם, ככל זאת תהיה לרצונו ית' (ער ויירד זין צערוהיגען, צעפריידיגען מיט דיינער צעקעסרונג), ועל כיונה זו תרגם יצ"ע ויקבל ה' צרעוה ית' מיוצחון: (ד) יקבצך, יקחד. יקצץ אחכס מן הגלות ויקח אחכס לו לעם במקום: (ו) למען חידך. הוא היעור האחרון שאין אחריה עוד, המצוקה מעצרת השם צאהבה בלז וגסס, ומה לך מעלה גדולה יותר מזה מהו' שאין אחריה עוד, מים שאין אחריה מות, מיי עולם צנעימות נלח: (ח) ואתה תשוב וישמעת. מצוקה נחמל כמו מצוקה ונחת, וזה צהגלות גואל לך אשר אצדן האליהם, כלומר המה יאצדו ואחיה תעמוד צמורה ונחת, שלא יוסיף לגלותך, כמו שצ"ח הכציא בלמרו אם תשוב ישראל אלי תשוב ולא תמור; ועשיית את כל מלחתי אשר אנכי מולך היום, שלא תמורם דח (רע"ס). ודע שמקרא זה הביא המכס כשד"ל למופת צדור וסותך מן המורה עמיה, כי לא בלצד שלא קצנה המורה זמן להפסק מוצות הגוף, אלא גם שאמרה צפירות שהמלח השמעיית לא יספיקו לעולם, ושאף לעמיד לנח יסר חיונה עלינו ולזרענו עד עולם, כי הכל מודים שפרשת והיה כי יצאו עליך כל הדברים וגו', נאמרה לעמיד לנח, כי כל עניני' מורים כן שמדצרת על זמן הגלות שזו כזר צאה עלינו הצרכה והקללה בכל הגוים אשר הפילנו ה' צהם, והצטיט שיקבלנו מקלה השמים ושיטיצ לנו יותר מאחזותינו, וכל זה לא נחקיים עדיין, ואין מי שיחעקם להכחיש זאת, והנה צסוף הענין דצדור על זמן הגאולה העתידה אשרי קצון הגלות אשר, ואחיה תשוב ושמעת צקול ה' ועשיית את כל מלחתי אשר אנכי מולך היום, הרי שגם לעמיד כשמוד ועשה את כל מלחתי ואין לומר שיהיו מלות מדשות, שהרי הוסיף אשר אנכי מולך היום היינו המלות עמון הכתובות צמורה; יצונו ויכלנו האנשים החכמים צעיייהם הפורקים מעליהם שמירת המלות השמעיית: כל מצותיו. לפי שמשורה זו שהיא מאהבה המעולה מחד על הרצונה, לכן אשר כאן ועשיית כל מלחתי: (י) בקול וגו' הבתובה. לפי שהמורה לא ציירה רק כלל כל מלה ומלה, ובלתי אפשרי לקיים מלה מן המלות בלעדי המורה שצ"ע המצארת כל הפרטים והדקדוקים הראויים לכל מלה ומלה, לכן הזהיר על קבלת המורה שצ"ע, ועז"א כי תשמע צקול ה"א לשמור מלחתי ומקומו הכתובה כדי שיוכל לשמור המורה הכתובה לריכים למורה שצ"ע והוא הנקרא קול. כי דברי המורה שצ"ע שאסור לכוונת מדינה לרין כל סמס לשמעם מקול דברים היואלים מפי רבו אליו ללמד, וצחא דצי אליהו מוצאן להדיא למורה שצ"ע נקראת קול, דחיהא חסס פ"ח ע"פ בלי כשמע קולם חלו ההלכות, ובסמ" (ר"ס) וילא קמ"ז (צ"ה) פירושא דאורייתא דכחצז איהו מורה שצ"ע וכו' והיינו קול גדול, ע"ס. וצמנת ומדע כי כמו שירח שס קול על הקול הבשוני הכשמע לאונים ע"י הכעת כלי הצדור והגשימה, ככה יורה ג"כ על השמעת המושכלות והמשגות הרומניות היואלות מנפלאות חמים דעים ית' צצריאות יוריו אשר טולם צחמה כפלאה עשרים להכיר ולהודיע גם לכל חוקר נאמן את צוראיו, מענין זה כל לשון קול המוזכר צפי המוזכר (תהלים כ"ט) קול ה' על המים וגו' כולם ע"ד מליה על הקולות הרומניות אשר פעולות הככדות שצצרואים אלה ישמיעו למשכיל יוקר מעשיהם הנפלאות ומליאות וקיומן והתמדת פעולותיהן על הסדר התמימי יפרסם צקולי קולות הכרת רוממות אל ית', וזהו ג"כ כוננת קול המוזכר צאות המטה והצחא היר אל הסיק אשר (שמות ד') קול האות הראשון קול האות האחרון, אף שאין צאותות האלה חומר ודברים וקול הצרה הזכיר צהן מליאת קול להורות על הצגלות יוקר משה חיש עשה נפלאות אלה, מוצאן מזה המוצן הכללי צהם קול הוא בעלמו ענין ההתגלות, אם התגלות מהפכה העלמות ע"י כלי צדור כשימה (אייסערונג דער געדאנקען) או התגלות השגה בעלמות הידיעה ע"י הסתכלות צכת התצונה בפלאי הצריאה (ענדערעקקונג, נאטורערשיינונג) וכן התגלות מושכל כרזי, התגלות מוכן המכוון והמוצן צמאמר סתום תקרא קול (ערקלארונג) דסס אינהאלטס), וכן בלשון אשכנזי יש סגנון אחד לקול ולציחור דברים, זה נקרא (לויט) וזה ער-לייטערונג), ולדצרינו יוצן היעז מה שאמר צחא דצי אליהו פ"ח ע"פ בלי כשמע קולם חלו ההלכות וכה צילקוט סס, כי ההלכות המה ציחור תורת הכתב והוא המוצן בלשון קול לפי המוצאן צהם. ומזה קול דברים אחס שומעים (דברים ד'), אם היה חומר דברים אחס שומעים לא היה מוצאן

לדברים כחצוהם וכלמאסו שאין צהם חוכן כוונה פנימית רק כוונה חיצונית פשוטה מוצגת לל
 אדם, חמנם צאמרו קול דברים ירלה שהדברים אינם כעממנם לצד חצל ישנם דברים רחמים
 מלוצם צהם מונן שכלי, וכולל הביאור שחמר להם צחורה שצעים: חשוב אל ה'. ולמעלה אמר
 וצנת עד ה"א, וכן צנצילים פעם וחוזר חצונה צמלת אל ופעם צמלת עד, טונה ישראל עד
 ה"א, קמו עמכם דברים וסונו אל ה' (הושע) וכן (יואל צ') סונו צכל לצצנם וגו' ואל צנצנים
 וסונו אל ה', ופעם טוים אלו ל"ל שחא צננויי סצות המציאות אל התפורה, אם שהתפורה היא
 מפני ירלת העונשים לצד, אם מלד אהבת ה', כי אם התפורה היא ויירלת הפועם שאין העון
 נחמק לגמרי, כחממנם שהזרות נעשות כסגנות, ורועם המטא עדן מחילה מלדלת צין האדם
 למקום צ"ה, צזה מחוזר מלת עד עם התפורה, כי אף שצנתפורה זו יתקצר האדם ג"כ אל ה',
 צכל זאת רועם הסגנה נשאר עדיין מחקר מלדל ציו למקום צ"ה, וענין הפנה עד ה"א כענין
 צל עד הצית, שטעמו ההתקצרות אל הצית עד שיעמוד כמוך חליו צריחוק מקום קלת; חמנם
 אם התפורה היא ה"אצת ה' שצזה יתעלה מעלה הסצ עד שהזרות נעשות כחיות, וצמקום שצעלי
 תפורה עומדים אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי יתעלה צזה אל דצקות ה' הגמורה, על
 תפורה וועליתית זו מחוזר חמיד התפורה עם מלת אל ה', וכחממנר צל אל הצית, שהטעם צו
 הסגנה אל חוך הצית ופנימיותו: (יא) ק"ל המצוה, ר"ל החורה הזאת צכללה, כמו כל העולה
 אשר חכני מלך היום (דברים ח'), וקדא כללת החורה צצם מורה, להורות על הצות כלילו
 כולה אינה אלא מורה אחת (צ"בט ורע"ט), וצמלת כל החורה איננה אלא מורה אחת כי
 כולן קשורות ומלויות זו צו, וצמיר אצור ע"פ זה, אם קריתם את החורה מורה אחת עומת,
 וכן הכסיוו רבו המחברים שפרשה זו על כללת החורה ומצנת: לא נפלאות. אעפ"י שהחורה
 צכללה עמוקה מלד צמליותי, וקשה על האדם לנלם צמאצו לך הורלת כל חיצה ומיצה שצה,
 וציומר הורלת השמות הכרדפים הצאים צה, והמחמרים מחדמי המונן, כגון צצמקום זה יאמר
 זכר את יום הסצת וצמקום אשר שמונר וגו', וכגון לא תחמוד לא תחלוה וכדומה לפין מחסר
 הצאים צחורה, שאין מן הספק שיש הצלד דק צנייהם צלד מלדדי הדגור וטנו צחוק ורפיון, וצכל
 עוד שלל דיע חוכן הורלת כל אחד ואחד, וצמה הוא צכלד מוצלחו אי"ל לו לעמוד על חוכן
 מליותי, ומה כוונה החורה להודיענו צצמרים כאלה צכדי שכול לירד לעומק ענינה להצין את
 דברי החורה הזאת מוך מכוונתה הראשונה הפשוטה גם כוונתה הפנימית, שחור צמלת
 הכוונה לרעת הסכמה העליונה ית' להודיענו ענינים יקרים ומודעות נכצות ועליונות מלד, צכדי
 שנוכל לקיים מלותי כפי המכוון מן נוחן החורה ית', הנה על ענין זה אמר האיש האלקים כי
 המורה הזאת וגו' לא נפלאות וגו', ר"ל כל זה איננה נעלם ומכוסה מכם וכמו שצינר צסוף הפרשה:
 (יב) וישמענו. לשון הפנה כמו שמוע יוסף, שמוע חלוה לפמור וכדומה: (יד) כי קרוב. ענינו
 קרוב אל השכל ומוקצב על הדעת (אונגהמזכר, ליינט) כמו וקרוב לשמוע (קהלת ד'): בפין
 ובלבדך, כלומר שמתו צפין את חוכן מוינה (וכמ"ס רש"י החורה נחנה לכם צכצח וצעים), אשר
 על ידה צצכר לכל אמתות כוונה החורה; וצכלצנן חוכל להצין (ע"י החורה שצעים) פירות דברי
 החורה והטעם וכל תעלומות כמנה המלל צכוונת החורה, עד שאין לכם להסתפק עוד צביאור
 דברים, וצזה תציו כל מלית מליותי על אמתות עומק ענינה וחוכן. כל מורה ומליותי, צאופן
 שחוכלו לקיימם ולעשותם כפי אמתות כוונה נוחן החורה ית': (יש) ובחרת בחיים למען חחי.
 חיי הגוף לצד צמללת מוצקסיו הגשמיים שלל כחורה וכמורה, הם חיים שאחרי מיתת הגפנית,
 חמנם חיי הגוף שהיו עפ"י החורה והמורה, הם חיים שאחרי חיי הגפנץ הגלגלי וע"ז אמר, וצכרת
 צחיים למען חחי אתה חרעך, יכלה, איעךך לך ולזרעך לצמור צציי ע"ה"ו, שהוא חיי הטובי
 (לכן אמר צחיים צפחית) צאופן ש"סוצב ממונ חיים העתידים, והוא חיי ע"ה"ס. ומצנר אח"ז,
 איזו היא החיים הטובי שאין המיתת אחרי, חצל נלא ממונ למיות חיי עד, ע"ז אמר להאצת
 וגו'. כי הוא חין, כלומר זוהי החיים הטובי אשר אריכות ימים צע"ה"ס כרוך אחרי, וחי"ס ולורך
 ייך. ואמר לצנת על האדמה, ל"ל שאין זה למיד התכלית, כי ישיצת הארץ איננה התכלית האמתית
 המכוון צצמיתת קול ה' צאצצמו וצדצקומו, חצל חלמ"ד חורה כחן על צכול הזמן, כמו לצצנת
 הימים (צכחשית זיין) לסוף שצנת ימים, ללאת צנ"י מחרץ מלרים, אשר ללאת, וכן לשצנת חצנם
 צארץ כענן (לך לך ט"ז ד') שהוא אשר שצנתו, וטעמו כאן אריכות ימים צע"ה"ס הממונ לך אשר
 ישיצתך צארכ, כלומר אשר כלות החיים הגשמיים הקלוצים לך צארכ. ואפסר שמדבר כאן מן הזמן
 שאחר החחי, ללדעת צמ"ן ורל"ה, החולקים על הרמז"ם שאומר שאין נלמיות לגוף האדם לעולם,
 וגם הממים שמיזו ויקמוו זמן מה, ימותו וישצו לעפרם, ורק נשמותיהם יצו לע"ה"ס, ורועם
 איזו כן, כי החיים צנינים הם וכן הממים שמיזו לא ישצו עוד לעפרם, כי יזרכר גופם ויתקיימו

לא (ז) חזק ואמץ. חזק בננו ואמץ בלנו, להיטיב שיתמך את לבנו שלא ידך (הגריז): (ש) אל הבהיר בני לוי. אטו חזן לא ידעינן דכאנים בני לוי כינאו אלא כהן ברישא וסדר לוי (במין כיט) לפי"ז מלת אל משרת לשנים, כאלו אמר אל הכהנים אל בני לוי, וכלל שלם מדרגות נתן כיט' אל' לכהנים לרבים וישראלים, לכהנים שהם משרתי ה' להגות זה יומם ולילה ולעיין זה, וללויים נושאי ארון ברית ה' שבהם יורו המעשמים והחזרות לישראל, וכן לוקני ישראל שהם המנהדרין כדי שיעיינו זה וידעו ממנה ליון דבר המעשה: (*) במועד שנת השמיטה, סיפא דקרא מנחל יישא, תמלא אמר קרא מתקן שבע שנים במועד, יראה בלחם ממועדי ה' (שהוא יום) שבע שנים, ועדן לא ידענו בלחם מועד וגו' שבע שנים, מן הס' לפי ההולמן, ותלוי בשבוע לפי בחירתו, לכן בלא שאלו המועד הוא מן הסודות, ואותן שבע שנים הם הקבועים לפי חשבון השמיות (ע) סוטה מ"א בריש' ותוספת דמלת מועד כאן הוא יומי, וע' בטורי אגן ראש השנה י"ב), והם מלת במועד כהרגיונו בזמן, לריבים אלו לימד שהוא משובר לשנת השמטה והכינת הוא ביום הסוף כלומר בכללות מועד חזן שנת השמטה שהוא מולאי שביעית, ולולי דמסתפיא הייתי אומר כי מלת במועד הוא מענין לא עדה עליו כשחל (איוב כיט) שעיניו הסעזרה (פסא-איבערגעטען), וכן סס (כ"ה) עד יום שהוא לשון הסרה, וכן מעדה בגד (משלי כיה) שעיניו הסרת הגד, ומענין זה למועדי רגל (איוב י"ב) שעיניו הסברת הרגל והשמחתו מדרך הלוכה. ועמ"ס ברי' תשא צווקרא לו אויביו, ולפי"ז יהיה טעם במועד שנת השמטה, בסוף שנת השמטה (באך אזלויק דעם). ע' ברמז"ן פ' ראש במדן שבע שנים תעשה שמטה, שנתחצונו הרבה בפירושה דאך קרא: (יב) האנשים והגשמים והחם, גם הנשים שומעות ולומדות ליראה את ה', וזניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו, כי ישמעו וישאלו והאזנות ירגילום וימנרו אותם, כי אין הסף הזה יונקי שדים אצל הם קטני השנים הקבועים להחמק, זה טעם ולמדו צעדיהם ליראה צבאיהם ולמעלה אמר ולמדו ויראו. אצל ברותיו אמרו האנשים ללמוד והנשים לשמוע והסף להם צא ליתן סכר למציאיהם (הרמז"ן), אמת כדצריז כי גם בני חנוך נקראים טף, ומכאן כשם מלות אלה רגלי הגברים לבד מנח, והגברים הם כל הנקרא איש, מנן שלם עשרה שנה ומעלה, ואשר למטה מזה הוא בכלל טף (כמ"ס רמז"ן ר"ס כי תשא, ולרש"י שפירש הגברים בני עשרים קשה לבד מנח, דהא מנן י"ב ומעלה איש שמו לא טף, ע"ש ראש) אמנם ע"כ יורה הרמז"ן כי קטני קטנים נקראו טף ככתוב (מדות ל"א) וכל הטף בנשים, והיינו פחות מג' שנים ואף יונקי שדים נקראו טף ככתוב (קמס ס"ח) ונשיהם וזניהם ועמם, (ע"ס רש"י) ומדעני קרא בלישאל שהתחיל בנח וסיום בנשים (וזניהם) אשר לא ידעו) מוכח דמחרי מיינס קטנים משמע, ומכאן מוכן, ומקטני קטנים כיונקי שדים ובדומה, ושניהם כללם קרא בתמלה צמלה והטף, ובס' בריד הזהב הביא צמס הירושלמי דאך דקרא הוא קטני קטנים, ע"ש. ובמגלה דף ה' אמרי' דנהקאל מאחרין אותו לאחר השנת שאסור לישא את הטף בשנת, הרי דאך דקרא קטני קטנים הוא שלריבים לטשטש, ודלא כרמז"ן, ע"ס רש"י. ועל הקטנים שהם בני חנוך בלא הכחז תכלית בואם בהקאל, ואמר וזניהם אשר לא ידעו וגו' שהאזנות ירגילום וימנרו אותם ליראה ה' אמנם קטני הקטנים שכללם הכחז ג"כ צמלה והטף השמיע לטודיע תכלית בואם, כי אין בציאתם בהקאל שום תכלית מנוקם, לא מלד עמם אף לא מלד מציאיהם, דכיון שכל אדם מחוייב לבוא בהקאל ואף המייקת בכלל, איך היא מעממה תקם את הילד עמה, כי ציד מי תעצור אותו כל ימי מנח התחמקה מציאתו לבלת לירושלם בתוך הקאל, וכמה מן העבר תמלא האשה בהתחרותו הסלב דד"ד צאין לה ילד להיניקה, וכן תעצור

אם עולם צדי אחרים ולא תרם על בן צקנה לשלח אותו צמיקם ככל הדרך אשר תלך מציחם לירושלים. וא"כ אם היא מעולה חקם עמה את היונק, למד זה הזכיר הכחוש לשון והטף כדי לכלול בו גם את יונקי שדים, וזוהי שאלת החלמוד, הטף למד נא, אם האדם המינקת מלד עלמה חקם את הילד עמה ולעצור אותו צניח הוא נגד עצמה, למד טרם קרא לכחוש והטף כדי לכלול בו גם את היונק, וזאת התשובה ע"ז, ליתן סכר למציאו. אף דגלל טווי הימה האשה מציחשו ולא הימה חוששת על העמל הגדול והיגיעה הרבה שיגיע לה בנביעתה עמו, מ"מ לא הימה רק כאינה מלווה ועושה, עכשיו שמלד הלווי מעטו הגדל סכרה כמלווה ועושה, (ועד דגללות דרבי נתן מ"מ הגרסה למד סכר למציחשו, ובס' היראים להרא"ם סי' ר"ל גרס, להכפיל סכר מציחשו). ומתמיינן הדין פירושא ממכילתא (פרשת צא פט"ז) שהציח הך ענין סכר המציחיש, ואמר סעוך אליו, לי הוא הנאמר בצבור, סיורה שהוא קדוש אף בשלח הסקדיוסו בעלים, א"כ למד נאמר חקדיש, כדי לקבל סכר, ע"ס. ומלמדי להרצ צעל לרדך שהציח צמס מהר"י כדברי פסיוסא דסכר המציחיש, ולא נח דעתו זו, ואילו ראש סדור דברי המכילתא למ ה"א שוען עליו, ומה שחמה סס הרב, למד לן סכר המציחיש, הלא מייצ מטעם סנוך, ע"ס. לא ידעת חוכמה, דכל עמלו טל סנוך אינו חלל מדרבנן, כצמגינה ד' ח' ולולא דגלי לן קרא דבניהם אשר לא ידעו ישמחו וגוי לא היה צדיקו מליצו מטעם סנוך דבעלמל ליחא מתי"ח ועד דפיוצא דנשים צהקל הוא לשמחו. כלומר למען ידעו המלות שמתמיינות צמס, דלע"ג שאין הנשים מלוות בתי"ח, מ"מ המלות והדינים המייכים להם מתמיינות ללמוד, כדעת הסמ"ג צמתי"א יו"ד סי' רמ"ז סי' ו, ונחום' סוסה כ"א ז' ד"ה בן עזאי, ומטעם זה מייצות צמכתי החורה, צמתי"א סי' מ"ז. ולשון וגרך אשר צמערין לא ידענא אי צגר לרק למוד קרא משמע, דומי לגרך אשר צמערין דעשרת הדברות דחוקמי' לי (יצמות מ"ח ב') צגר לרק למוד, או קרא דילן צגר חושב נמי דומי' דגרך אשר צמערין ללא תעשוק לחמרי' (צ"ח ק"א) גרך זה גר לרק אשר צמערין זה גר חושב (דציצמות דעוקמי' לי צגר לרק למוד הוא מקרא אחריתא דהגר, ע"ס. וצמכילתא פרשת יחזק' פ"ז) ויתמייצ גר חושב צמלות הקסל לשמחו ספר דברים סיבואו צו צמניני ע"א אזכרות מדרות זו אשר זו צמכסות וקול ספרים אשר יסמיד צם צעונסים גדולים (כחיוז הגר חושב דעת רש"י לשמור את הסנה לפי שהמחלל צמח כאילו עמי"ח) וכיון שאין צמלות הקסל רק הזכרה ומוספות אחרים על היקוד ספיקרי צמצמנע מלחיו, אין כאן חוסמת עליו, ולמ"ס הרא"ש (צמטיה מקוצלת סס צצ"ח) דרשם דגר לרק אינו רק אסמכתא צעלמל ולא דרשם גמורה, דגרך אשר צמערין חלל מילתא היא ואין לעשות ממנו עמי דרשות, ע"ס. א"כ קרא דילן רק צגר חושב משמעי דומי' דלגר אשר צמערין חמנה ואכלם, וחיוצ דגר לרק לא לרין קרא דישאל גמור הוא לכל דבר: וגרך. דעם שני גדולים, הרב צעל סלמח ארי' (צמורי אכן חגיגה ג' ד"ה כדי ליתן סכר) וסרצ צעל נודע ציורה (צמחצנה סי' ל"ד, והכפיל דכיו צלל"ס פסמים) הא דמתייץ קרא את הרב צמלות הקסל ע"כ מייכי צגר שנסא ישראלית שהיה לה קרקע והוליו צן, וממה האם וירשם צנה וסוצ מה סנו וירשו אציו הגר, כי כל מי שאין לו קרקע אינו מייצ צמלות הקסל, דכל הסמור מרמי' סמור מהקסל דמילק ילפי מהדרי, וכל מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל כדלמך רב אמי (פסמים ו') ומנין לו לגר קרקע צמ"י, אי צמקנה הא קיימ"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולאו ארנך קרוי כדלמתינן צמפ"ד דגנין מ"ח, ואי צמנא צת ישראל יורשת וירשה, הא יורשת הצעל דרבנן, אלא ע"כ דדסיק קרא ומוקי אהפס"י צגר שנסא ישראלית ויש להם צן ומתה ואח"כ מה סנו וירשו אציו הגר, ע"י דצצריהם צמורך. ועפר אני חמת כפות רגלי הגדולים האלה, אין הסכינו דלמ"ד ק"ס לאו כק"סו אינו קרוי ארנך, דהיי דלית לי' ללוקק זכות קנין מומי' צגוף הקרקע, עכ"ס אית לי' צי זכות קנין רשותי, דהא חזינן דצונן שהיוצל נוסג, יש ללוקק קרקע רשות להקדישו ולמכרו, כמסורם צקרא ואם את שדה מוקמו יקדים וגוי, ועוד דע"כ לריכים אנו לומר גם לר"ל שמוכר לו גוף הקרקע לפיכתי, (דל"כ מתי מוכר לו דהא הוי דבר שלל צא לעולם) ואז יוכל הלווקק לעשות צקרקע כספנו, ואין צעל הקרקע יכול לכונו צו שלל צמרות הלוקק (ע"י רמב"ם פכ"ג ממכירה ה"ו ז' וצמחצ"ד וצמ"ח סס) ועוד אי מתימל שאין ללוקק סוס זכות צקרקע מומי' מתייצי' ר"ל צמנא צמורים, הא כל מי שאין לו קרקע אינו מציא צמורים, שהלוקק פירות המומצים לקרקע, והקרקע לא קנה, אינו מציא, לפי שאין לו קרקע (ע"י רמב"ם פ"ב ממכרים ה"ד) אלא ודל"י אפי' דלר"ל דסי' ק"ס לאו כק"סו דמי, אינו קורא לפי שאינו יכול לומר הבאתי ראשית פרי האדמה אשר נתת לי, כיון שאין לו קנין גמור צגוף הקרקע, מ"מ מתמייצי' ר"ל להציא צמורים דעכ"ס יש ללוקק זכות כל דסו צקרקע עלמה למכרו ולהקדישה וכדומה. חרות קלוס כזה דלית לי' סגי להקרא ארנך דלענין חיוצ הצלת צמורים סגי צקנין כל דסו, שסמנון למכרו רשות להצריך

להצריך צדק שבו חפצו לשעשע ה"ז מציא זכורים, כזכרונם שם ה"א, וכן מוצא צפני יחשע צנפין שם. דר"ל דלמא מציא ואינו קורא, דהיינו שאין לו קנין הגוף מי"ע כל הקרקע קט"ו לו לפירוחיו עד היצול ומש"ס פשיטא ל"י דמציא דקרינן ב"י אשר תציא מאלרך, חזל אינו קורא דלא מלי למימר פרי האדמה אשר נתת לי ע"כ, ואע"ג דזהבא נמי כתיב אשר תציא מאלרך נראה מדגלי בקרא אחריתא סתמא ראשית זכורי אדמתך תציא מחייבין ל"י צקין כל דהו דלית ל"י צקרקע, ואדמתך קרינן ב"י, ומעשה זין צדא' צין צהקסל סגי ל"י דלית ל"י קרקע שקנה לפירוחיו, דלית ל"י צקרקע עכ"פ קנין נכסי' ורשותי וזהו נקרא שפיר אדמתך. ואין לורך לדמוקי ולחוקמי קרא צמילתא דלא שכיחא צמנתא האם וירשה הן, ואח"כ מת הן וירשו האב, עמ"ס צצבר כי מקמר תצואות הוא מוכר לך: (יז) רעות רבות וצרות. המעשה וצרות שם דבר לעלמו, ומתרגם (פיעלע אונגליקספאלעלע אונד דראגנזאלע) הוא טועה, שא"כ ה"ל ליכתב רעות וצרות רבות, לכן רבות וצרות שניהם תוארים אל המכות שיימלאום, רעות רבות צמנות וצרות צאיכות, דוגמת מכות גדולות וגאונות, ותלמים רעים וגאונים (לעיל כ"ח), ששניהם תוארים אל המכות ואל המלאים, ולכן יחורגם (פיעלע אונד ווידערזענליכע איצעל), וככה הציונהו דר"ל צמנת (תגיגה ה') מאי רעות וצרות אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו, כגון זינורא ועקרבא מי שנשכו זינורא ועקרבא ציחד אין רפואה למכתו, שרפואה לנשיכה זו קשה לנשיכה זו, וע"פ פירש"י ובערוך ערך זנורא (הו"ה): (יח) ואנכי הסתר. כ' רע"ט כבר נזכר ע"ז, אם הם מודים ואומרים הלא על כי אין אלהי וגו' שהוא החלק העיקרי בתשובה, איך צצבר זה אמר ואנכי הסתר אסתיר פני מהם וגו', ויראה צמא שיש לדייק, אמרו הסתר אסתיר פני ציוס ההוא, ולא אמר ממי חתיה הסתירה זו, כי לעיל אמר והסתירתי פני מהם שפי' ההסתירה חתיה מהם, אבל כאן קתם לדבר לכן נראה שהכתוב פי' ההסתירה ממי יסתיר, ומצדו הוא ממש להפך, והכוונה כי אעפ"י שצצבור פשעיהם יסתיר פניו מהם וימלאוהו רעות רבות וצרות, ומפני נזק העמים כי ילך לו אז יתעורר להכיר אשמו ויגדלו, ויראה ויחזיר כן ציוס ההוא ולא קודם הלא על כי אין אלהי בקרבי מלאוהי הרעות האלה, ומתכרחי הים שלא תועיל לו תשובה זו, כיון שהיה שלא צמנה, וממנת ההכרת, אלא שישארו רעותיו ופשעיו צצבורו הכרי צתקסם צתקסם וצתקסם לפניו ית' להחמיר צעונסם, מי"ע אמר ית' איך אעשה כענין אמר המעורר הסתר פניך מחטאי וכל עונותי ממי, הסתר פני' מחטאי' שהיא ממש מחוי העונות שצצבור מכתבד פניו ולא יצט עוד צמא, כן אנכי הסתר אסתיר פני על כל הרעה, חתיה ההסתירה על הרעה ששטו, שלא אראה צרעתם ששטו צפונם לאלהי אחרים, ולא יזכרו עוד אותם העונות כאלו לא היו, כי תועיל להם תשובתם זו, ולא תשוב ריקס, ול"כ שהוא מחובר עם מקרא שלפניו, וטעמו ציוס ההוא יכירו וידעו שצמלאוהו הרעות האלה צצביל שאין אלקים בקרבו שצמולק מהם השגמות ה', גם זאת יכירו וידעו אז שצדין איך מתנהג עמם צסתרת פנים, על אשר עשו את הרע למנות אל אלהי אחרים (איך מוס מיין אנטליטץ פערצערנען); והמפרשים הציוו מקרא זה למאמר ה', לכן נתקשו איך יצא עונם אחרי שמודים על פשעם שהוא עיקר הודויה כמ"ס לעיל: (יט) את השירה. פירש"י האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו, וכן פי' הרמב"ן, והרמב"ם צצבורו ר"י הלכות ס"ח כתב, מנות עשה על כל חיש ואיש מישאל לכחוד ס"ח לעלמו שאלמר ועשה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ע"כ. וכ"כ צבא"מ שלו, וכ"כ צעל ס' המינוח, והוא מלאמרם (סנהדרין כ"א) מלוא לכחוד ס"ח לעלמו שאל' ועשה כתבו לכם את השירה הזאת. ח"ל הכלב"ג כבר כתבאר אח"כ שהשירה היא דברי התורה צכללה עד תומה, שאלמר ויכתב משה את השירה, ויהי ככלת משה לכתוב את ד"הת הזאת על ספר עד תומה, וזה מעיד שהשירה הזאת ראה צו כל דברי התורה צכללה וגם השירה עמה, והנה יורה שזה הוא ענין התורה צכללה, שאלמר לקח את ספר התורה הזאת ושמתם אותו מלך ארון צרית ה', וכן מונאל אח"כ שאלמר הקהילו אלי ראשי הצעירים וספרים ואלדנים ואלדנים את כל הדברים האלה, וזה דבר אינו ראוי שאלמר על דברי השירה צכללה, והנה אמר ג"כ וידבר משה צחזיו כל קהל ישראל את כל דברי השירה הזאת עד תומה, ואמר צבוק ויכל משה לדבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל ויאלמר אליהם שינו לצצבם לכל הדברים אשר אנכי מעיד צכס היום אשר חלום את צניכס לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת, וזה כולו ממה שירה צלי ספק שהכווין צמ"ס כתבו לכם את השירה הזאת היא כוללת כל דברי התורה והשירה עמם, עד שהוא מן החוק שצדקת התורה צלמוד השירה הזאת לכל ישראל, וצכתיתם יותר מדקדוקס צזה צשאר הדברים הכתובים אשר צתורה, ולזה היתה הלוואה הזאת שכתבו כל אחד ס"ח לעלמו והשירה עמו צדך שלא יחקר מוננו דבר מהדברים צספר התורה, והנה ל"י משה שילמד לצרי ר"ל לצאר את מנותי ועניני' צדך שחיהם שומה וסגורה צפיהם, עכ"ד. ואנכי צער ולא אדע

אם נחשבונו כי לאמיל חיוז כתיבת סת כולה, כי אחרי שאמר שדבר מהם את כל דברי הסירה
 האחת באזני העם ויאמר אליהם שינו לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר
 חתום את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, הנה גילתם לנו הסוד כי תכלית
 המחקר בכתובת הסירה הזאת היא לזכרון האזהרה לעמית קיום מלחמה, וה"כ אל עוד
 להזהיר בפירוש על כתיבת התורה עצמה, דומה לדומה המוסר לשולה גליון רשום עליו סמי
 רשומתו (רעננסט), ויהיכרנו באזהרה גדולה לאמר דע לך שבמציאות שתייתך הסמים חלו כמסע
 זינך וזין המות, לכן אני מחייך לכתוב לך אזהרה זו כשיהיה לזכרון ממיד לנגד עיניך כי חייך
 חלויים לך מנגד במציאות שתיית הסמים, והנה חף שלא הזהירו בציבור אל שתיית הגליון להזהיר
 סמי הרשומה עצמה, הוא מוזן מעצמו מגדל זיכורו על זכרון שמינת האזהרה, כי אין חושלת
 בכתובת האזהרה לבד גלית זכרון סמי הרשומה עצמן, ככה אין חושלת בכתובת זכרון הסירה
 לבד גלית זכרון התורה עצמה עם מלחמה, אמנם לכל זה אין חלו נלכדים רק לדעת המעשים
 מלח סירה כמפורסם שירת האזינו, אמנם ל"כ שזמלת סירה עצמה המוזן זו לא שירת האזינו
 בלבד כ"א את כל דברי התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, כי גם כאשר מקומות מלאו
 לזכר שדעמם לקרוא את כל התורה בשם סירה, אמרו (חולין קל"ג) מעדה בגד ביום קרה וגו'
 ותר בשירים על לב רע (משלי כ"ה), פסטי' דקרא במאי כתיבי בשונה לחלמיד שאינו הגון האומר דברי
 התורה למי שאינו יודע להבין בהם וכפירש"י פ"ט זה (ובדברי הגר"א עם דברים נאים על
 המדרשות שלמה חלקי המקרא פ"ד ע"ט), וכן אמר ר"ל (סגיה י"ז וע"א ג') יומם ילד ה' חסדו
 וכלילה סירו עמי מ"ט יומם ילד ה' משום דכלילה סירו עמי שפסקתי בחרם כלילה; ואין זה דבר
 חיימה לכנות את התורה בשם סירה, כי עם שיר שהוראתו סירה וחזרה, אם שיר נגוי (בגואנ) (בגואנ)
 אם שיר דבורי (ליעד), אלה שני המינים נקראו כל אחד שיר המסתעף מהם שיר, שהוראתו הישר
 והסווי, כי דבורי הנוגי, לכה"ה מקובל ונעי' למקבלי לר"ך סיה' זו העתק ישרה ממעלה למצותה
 הסמוכה לה בערך הנוגי, בלי שידלב המנגן ממעלה למעלה וזה שאיננו מרופפת עם הרשומה, וגם שלא
 יה' פגם וחריץ וסליבת היצנות האחרות זו עם זו הן בערך העלי והן ביידיה; וכן דבור הסייר
 הוא המסתב הקולות בנעימה וזיפי וזיוטר בלי פנימה, וסיר' מושלבות זו זו ונערטת בשיעור
 וקצ' ממוטם במלה העולה בית השמע, כמנאר היטב בדברי הרש"ם, שם שיר הוא מסתעף
 מהם שיר על עם הישר והסווי שבהם, הנה לפי יסוד האמיתי כהן לכנות את התורה בשם
 סירה, כי התורה בכללה נקראת ג"כ ספר הישר (יהושע י"ד) הלא היא כתובה על ספר הישר
 (ס"ד א') דמרגומם ספרא דאורייתא. והמלח בכללן נקראו ישרים ככתוב פקודי ה' ישרים;
 ודלמרי' (צ"ע ד"ה) דקמר בראשית ומענה תורה נקראו ספר הישר, יראה דלאו לאפוקי אינך
 מושגי תורה זוה, וטולן נקראו ספר הישר, ולזה חל ג"כ עם סירה על כל חמשה חומשי תורה.
 ובמהדורא קדמאח כחצנו בדבר אחרת לאחת דעת רבותינו צוה לקרוא את התורה בשם סירה:
 שימה בפייה. מכאן ארז"ל (עירובין כ"ד) שחייב אדם לשנות לחלמיהו עד שחאה ס' ו' כ' ו' כ' ו' כ' ו' כ'
 ילא להם זה מדלמך קרא לשון שימה ולא לשון נחיה, כענין שנאמר (סופטים י"ח) ונתתי דברי
 בפיו, אבל לפי ההבדל שבין לשון נחיה ושימה, שלשון שימה ישמש כשיה' עם חיה סדר
 מחוייב ואלות אל הדבר, משא"כ לשון נחיה כמנאר בפקודי; וכן צו על מה דלמך קרא ושמו
 אלל המצות ארז"ל בתיב ושמו נחמה ופמו כולו ושמו שלל יסר, הוא ג"כ משלשון שימה דלמך
 קרא אשר יורה על סדור הראוי וכש"כ, וכן אלה המעשים אשר חשים ת"א חסדר, לכן
 פרושו גם כהן לשון סדור. ומו איתא התם בעירובין אמר ר"ח אין התורה נקנית אלא בסימנים
 שנאמר שימה בפייה אל תקרא שימה אלא סימנה. כנר פורטנו בכתב מקומות על לשון אחרם
 ח"ח כך אלא כך, שהמכות זו שנוי המוזן (ומלחתי בשם צעל יצין שמועה בכללי הס"ס שכתב
 בשם חוב' דכשילמור חכמי החלמוד על לשון המשנה אל חכמי כך אלא כך, אין כיוונתם להגי'
 אלא לפרש, ע' בקול הכוזב פ"ג דזבחים מ"ד), וכן כאן אין כוונת רבותינו להסליף הש"ן בפת"ך
 ולהוסיף אות נ"ן כ"א לפרש מלח שימה לשון סימן, אשר ענינו ליון וחות, אם להכיר דבר מנין
 דברים הדומים, או לפרש וללזין גבול בדבר אחד (בעייכענען, בעגנענענען), כי גם בשם סימן
 עיקר שרשו שתי אותיות הראשונות סם, כמלמך רבותינו בדים ז"ר, וסימנו אותם ועמדו חכמים
 גדולים בישראל. שפי' ענין סימן, וכן חשלוס הדבר וצוואו עד גבולו הראוי נקרא סימן, כמלמך
 (צ"ע ע"י) לא סימניה קמי', וכן כלשון ערבי לשון אות וסימן נקרא שימה ש"ן שמשלית וכלל
 אות נ"ן, לכן פירשו גם כהן לשון שימה לענין אות וסימן, ו"א' (במועד קטן) רמז גליון קברות
 מנין אמר רבינא ושם דרך ארצו ולא אמרו אל תקרי, ואמרו על מקרא (מלי' ק"ה שמו בהם
 דברי אוחותיו שהיו המכות כשמותם צהן בגופן, וכן וישם ה' לקין אות תיב"ע וישם ורשם; לעד.
 הל"ל

הליל לעדה כי שירה לשון נקבה. וזה יורה שגם הגדת העד הנקרא בלשון תכמים עדות קרה בלשון מקרא עד, וכבר הזכרנו מזה למעלה (כ"ט): (כ) אלהים אחרים. שאין אלוהות אלא אחים עשאוהו אלהים עליהם. ולא יתכן לפרש אלהים אחרים ואלתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרואם אלוהות אלו (כ"ט) יתרו) ותינוקו (ד"ה פֶּעֶרְגָּטְעֶרְטֶען אַדערער), ולשון זה יוסר צור, כי גם אם תרגמונו כמ"ם עם ציתרו (אדערער גאָטטער) עדיין יש צו מן הדופי, וזהו לשון יתרו שאמר גדול ה' מכל האלהים ואמר גם המעורר (תהלים קל"ה), נכון על פסטי (מעורר חלם אלה ד"ה פֶּעֶרְגָּטְעֶרְטֶען) ואין לורד לדמוקים. עמ"ש ציתרו, וצ"ל צ"י: ונאצוני. פירש"י והכניסוני וכן כל ניאץ לשון כעס, ויחס נכון לפרשו לשון מילום וציון (פֶּער-אכטען) כמו נאלו כל תוכחתי. כמ"ם בשלם לך י"ד י"א: (כא) וענתה לפניו. אין נכון לתרגמו כמו מעיד גדול (וידער איהן לייגען) שלא אמר וענתה צו אלה לפניו, כי אין זה דבר הפכים להרשיעם ולחייבם כי"א להראות להם סכך וכך התרה צם וכך הגיע אליהם וידעו לשום אל לצם, ואין זה עדות לחייבם לכן אמר לפניו (כ"ט): (כג) ויצו את יהושע. האל ית' מנה אז את יהושע לבגיד, כמו נתייח שופטים ונך לבגיד ודומיים (כ"ט): (כט) כי ירעתי אחרי מותי. אגיד צחותה שירה ואעיד צכס, שידעתי שחששו צאופן שתקרה להם הרעה, כדי שלא תיחסר העמיד אל המערה, אבל תיחסר אל מה שהשחמם ותחמו לצ' לשון, כענין ואגיד לך מאל צטרים תכל השמעתך מן תאמר ענני עשה (ה"ל). וטעם כי השחת כאשר תשחיתו אז וקראת. ור"ל כעת ידעתי אם אחר מותי תשחיתו אז יקרה:

לב (ג) ישם ה'. לדעתי הוא שם תאמר אל התורה, כי כמו שהתורה למעלה הנכבדת לצלי תכלית נקראת תפארת הוד והדר ותורה (הגדולה והגבורה והתפארת זו מתן תורה, [צרכות כ"ח]. תנה הודך על השמים. [שבת פ"ח צ']. הודך והדרך שם פ"ב. תמחד עיניך, מ"א כ'), פנה לדרך ק"צ), ככה ותוארת צמח שם, שירה גם על התהלה והתפארת, כמו אנשי שם, להלה ולשם ותפארת (כי תצא כ"ו י"ט), וטעם שם ה'. יקר צעיני ה' (דוהמפֶּלֶל). [וכעין תאמרם אוריית' כלם שמותי של הקצ"ה היא] והמכוון צה, אחרי אומר לפני זה, יעורר כמטר לקמי חול כעל אמרתי, והתפלל צה שיהיו דבריו כעל ויעורר שלא ישובו ריקם כי"א הוורו את הארץ, ככה דבריו יעשו צלצות השומעים להולידם ולהנמיחם אל כשרון המעשים, הוסיף דמקרא זה לומר, כי לקמי ואמרתי, אינם דבריו עממי אשר מלצי הולאחים, אבל הם דבריו אלהים סיים, היותר נכבדים ויקרים, עד כי גם צעיני ה' הוא דבר נמחד ויקר. וזהו כי שם ה' אקרא, מה שאני קורא לאזניכם, הוא יקר גם צעיני ה' (פראכט דעם אלהערדן). ובמקדש צ"י (ויקרא י"ג צ') אם שחמו שם אלהינו, דא היא אורייתא דאיהי שם אלהינו. ולקצת גדול יקרה עכבה, הציצ עליכם לתת גדולה ותורה לאלהי אשר נתן לכם דבר נמחד כזה. והנה (בצרכות כ"א). אמרתי מנין לצרכת התורה לפני' שנה' כי שם ה' אקרא וגו'. והוא כפסטי' לפי האמור, וע"ם צפירש"י. וזהו המקרא תחורר עם מה שלפניו. והנה בצרכות (י"א צ') אמרתי דלמקרא לכ"ע לריך לצרך צה"ח, ולמדרש ולמשנה ולתלמוד פלגי אי לריך לצרך, אלא דמקרא יוסר תשוב מאיך, וצ"מ ספ"ז אמרתי העוסקים במקרא מדה ואיהי מדה, צמשה מדה ונוטלין עלי' שבר, גמרא אין לך מדה גדולה מזה. דצאמת חסיק תלמודא הים דציני רבי כשיית משנה זו, והטעם כמ"ם רש"י שם, משום שאז לא היו המשניות והתלמוד שגורים צפי כל שנתחדשו הלכות, וגם לפי שלא היו נכבדים והיו למדין ומשכחין, לכן דרשו להם שיתעסקו יותר במשנה ובתלמוד ממקרא שהוא צכצח ולא שייך צ"י צכחה כ"כ, משא"כ צדורות אחרונים שצכצ הורגלו צגרכת המשניות והתלמוד וגם נתנו לכתוב, צאמת כלם שוים הם, וכדאמרתי פ"ק קדושין לעולם ישלם אדם שותיו שלים צמקרא שלים צמשה שלים בתלמוד. ועיין צפני יהושע שם. ומ"ם הדבר לריך ציחור יוסר: (ד) הצור. צפשי אמרו הצור הלייך שהוא לר העולם תחלה וְךָ צו את האדם. ד"ה הצור התקף. וע"ד הפשוט יה' עיין לור צה ובשאר תקומות מענין לריה ואגד וקטיה (פֶּערְצִידונג), וקרא הוא ית' לור צמחי צמיות הא' שהוא לורר ומקשר כל פרטי הצרכים יחד לשיהיו לזורים וקטורים זה צה צאופן שכולם יחד עמם אחד שלם בתכלית השלמות. וצמחינה זו שם לור שם הפועל (דער אללעם פֶּערְצִידענדע), כשם נוס לטוס אל עיר תקלטו. והצמחינה הצ' הוא שכל הנמלאים כולם לזורים ואגודים צו ית' שהוא המקור והקצה לכל. וצמחינה זו שם לור שם תאמר, והיינו עמם שהוא הנושא הכללי של כל הנמלאים, שכל הנמלאים נשואים עליו כמאמר הפייטן הכל יכול וכוללם יחד (אללער איי-צעגריק) וכשם קוד לצ (רש"י), ועל כוונה זו יתאמר הוא ית' לור עולמים (ישעי כ"ו), ואנשי מעלה שאהבתם אל ה' גדולה מאל המקיימים צמשתתם שויתי ה' לבגדי תמידי, וכספים תמידי להדק צו צנטשום צקנות נפשי גמורה, יתאחרו ית' צם לורי. כמאמר המעורר צרוך ה' לורי, לורי